

**MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN ASUNNOTTOMUUS
PERHEEN JA LAPSEN HYVINVOINNIN NÄKÖKULMASTA**

Jaana Arpalahti-Kolu

Opinnäytetyö, kevät 2014

Diakonia-ammattikorkeakoulu

DIAK Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK) +

lastentarhanopettajan virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Arpalahti-Kolu, Jaana. Maahanmuuttajataustaisten asunnottomuus perheen ja lapsen näkökulmasta. Diak Etelä, Järvenpää, kevät 2014, 63 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Sosiaali- ja kasvatustieteiden suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan kelpoisuus.

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää maahanmuuttajataustaisten asunnottomuutta ja asunto-ongelmia sekä perheen ja lasten hyvinvointia asunnottomuudessa. Teoreettisena viitekehyksenä huomioitiin kansainvälinen, yhteiskunnallinen ja yksilöllinen taso.

Aineistona käytettiin haastattelumateriaalia ja turvakodilla käytyjä keskusteluja sekä aiemmin tehtyjä tutkimuksia asunnottomuudesta ja huono-osaisuudesta. Selvitettiin myös päiväkodin merkitystä varhaislapsuudessa. Tutkimusmenetelmänä käytettiin case-tutkimusta ja teemahaastattelua. Tulokset kerättiin aihepiireittäin ja analysointiin kvalitatiivisella menetelmällä.

Haastatteluista ilmeni, että maahanmuuttajat asuvat hyvin ahtaasti. Perheet ovat suuria. Heidän on vaikea noudattaa uskonnon ja kulttuurin vaatimia elämäntapoja. Päiväkodilla lapset oppivat hyvin suomea ja saavat ystäviä. Heillä on myös harrastuksia. Vanhemmat pyrkivät ottamaan osaa myös päiväkodin arkeen. Useat haastateltavat opiskelivat suomenkieltä tai ammattia varten. Kotiäitien tilanne oli vaikea. Heidän suomenkielen taitonsa oli heikko. He toivoivat, että naapurustossa asuisi samaan etniseen ryhmään kuuluvia, jotta heillä olisi ystäviä. He eivät halua olla yksin. Haastateltavat toivoivat myös muuta tukea kuin rahaa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että maahanmuuttajien asema Suomessa on paljon parempi kuin monissa muissa maissa. Maahanmuuttajilla olisi vielä toiveita ja unelmia. Yhteiskunnalla on vielä parannettavaa maahanmuuttajien asuttamisen suhteen.

Avainsanat: asunnottomuus, maahanmuuttaja, hyvinvointi, varhaislapsuus, kiintymyssuhde, kulttuuri, uskonto, sosiaaliset taidot

ABSTRACT

Arpalahti-Kolu, Jaana. Immigrants' homelessness from the family's and child's point of view. 63 p. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2014.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of the study was to find out homelessness among immigrants. Furthermore, to examine what the situation was among the immigrants who have housing problems. The focus was on well-being of the family and the child. Theoretical frame work was considered on international, national and individual levels.

This qualitative study has been carried out by using case-study and theme interviews. For the study, the data was collected by interviewing homeless immigrants. Moreover, by analyzing conversations, I had with homeless clients in shelter during my practical training period. As well, previous studies about homelessness were examined and what was the meaning of early childhood education for the well-being.

The interviews showed that immigrants live very tightly. Families are large. The interviewees stated that it is difficult to follow the lifestyle which is recommended by the religion and culture. In the day care center, the children learn Finnish and they have friends and hobbies. The parents participated in the daily routines of the day care center so much it was possible for them. Many of them studied the Finnish language or for occupation. The situation is difficult with mothers who were at home. Their knowledge of the Finnish language is quite poor. They expected other families to the neighborhood who have the same ethnic background because they did not want to be alone. The interviewees also wanted some other support than money.

In conclusion, the situation among homeless immigrants was much better here in Finland than in some other countries. Immigrants have many dreams and hopes. Society still has lot to be done with the housing of immigrants.

Keywords: homelessness, immigrant, well-being, early childhood education, culture, affection, religion, social skills

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSYMPÄRISTÖ	7
3 TUTKIMUSMENETELMÄ, AINEISTOT JA ANALYYSIMENETELMÄ	9
4 TUTKIMUKSEN TAUSTAT.....	11
4.1 Maahanmuuttajana Suomessa	12
4.2 Asunnottomuuteen johtaneita syitä	15
4.3 Asunnottomuustilastot.....	16
4.4 Asunnottomuustutkimuksia ja hankkeita Suomessa	19
4.5 Tutkimuksia perheiden hyvinvoinnista	20
4.6 Kansainvälisiä tutkimuksia perheiden asunnottomuudesta.....	22
4.7. Kanadan toimenpide-ehdotuksia.....	23
5 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS	26
5.1 Tarpeista ja hyvinvoinnista	26
5.2 Asunnottomuus ja tilat	30
6 TUTKIMUSPROSESSI.....	33
7 AINEISTON KERTOMAA.....	35
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA ARVIOINTI.....	39
8.1 Uskonnon ja kulttuurin vaikutus asumisjärjestelyihin	39
8.2 Sosiaalisten suhteiden ja taitojen sekä perheen tilojen vaikutus hyvinvointiin	41
8.3 Haastateltavien työtilanteesta.....	44
8.4 Uskonnon ja kulttuurin merkitys perheen hyvinvoinnille.....	44
8.5 Päiväkodin ja koulun merkitys.....	45
8.6. Sukulais- ja ystävyys-suhteiden sekä terveydentilan vaikutuksista	48
8.7 Arviointia	49
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	50
10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	55
11 LOPUKSI.....	57
LÄHTEET.....	59

1 JOHDANTO

Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa ja Suomen perustuslaissa kaikille ihmisille taataan oikeus asuntoon ja asuinpaikkansa valintaan, mutta myös Suomessa on paljon asunnottomia niin kantaväestön kuin maahanmuuttajienkin keskuudessa (Yhdistyneet kansakunnat i.a.; Suomen perustuslaki i.a.). Osa asunnottomista on myös lapsiperheitä. Metropolialueella asunnottomia perheitä oli 15.11.2013 tilastotietojen mukaan yhteensä 374, kun koko maassa asunnottomia perheitä oli 417. Tilastot osoittivat, että noin 90 % asunnottomista perheistä asui metropolialueella. Perheiden lukumäärä oli vähentynyt tällä alueella edelliseen vuoteen verrattuna 15:llä. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, myöhemmin ARA, Asunnottomat 2013.)

Vuonna 2013 Espoon kaupungissa asunnottomia perheitä oli tilastotietojen mukaan 41 ja luku oli kasvanut kahdeksalla edelliseen vuoteen verrattuna (ARA, Asunnottomat 2013). Vuonna 2012 maahanmuuttajataustaisia perheitä oli 23 ja luku oli kaksinkertaistunut edelliseen vuoteen verrattuna. Lapsia perheissä oli yhteensä 53, joista maahanmuuttajataustaisia 36. (ARA, Asunnottomat 2012.)

Asunnottomuuden vaikutus lapseen on merkittävä lapsen kaikissa ikävaiheissa. Varhaislapsuuden kokemukset vaikuttavat eniten kehitykseen ja jättävät jälkensä koko elämään. Lapsen kasvuympäristön kokonaisvaikutuksilla on ratkaisevampi merkitys ihmisen kehitykselle kuin yksittäisillä elämänjaksoilla, kun ajatellaan lapsen varhaisia kokemuksia. Varhaislapsuuden tapahtumilla on erityinen vaikutus ihmisen pitkän aikavälin kehitykseen. Kuuden ensimmäisen elinvuoden aikana lapsessa tapahtuu kehitystä enemmän kuin koskaan myöhemmässä elämänvaiheessa. (Broberg, Almqvist & Tjus 2005, 39, 41). Lapsen kasvuympäristöön vaikuttavat monet tekijät: luotettavat aikuiset ja sosiaaliset suhteet, perheen hyvinvointi ja siihen liittyvät tekijät sekä perheen elämäntilanne ja kulttuuriset lähtökohdat.

Opinnäytetyöni on osa kaupunkitutkimus- ja metropolipolitiikkaohjelman rahoittamaa tutkimushanketta, jossa tutkitaan maahanmuuttajataustaisia asunnottomia metropolialueella (k.s. Katisko 2013). Olen saanut opinnäytetyötäni varten tutkimusluvan Espoon kaupungilta. Aineistona opinnäytetyössäni käytin haastatteluja, keskusteluja, aiheeseen

liittyviä tilastoja, teoksia ja aikaisempia tutkimuksia sekä kansainväliseltä osalta myös internetistä löytyvää aineistoa.

Halusin ottaa esille lapsen aseman asunnottomuudessa ja tuoda esille asioita, joilla on vaikutus lapsen tilanteeseen ja kasvuympäristöön. Varhaiskasvatuksen henkilökunta on avainasemassa niin asenteiden muokkaamisessa kuin toimivien toimintamallien kehittämisessä maahanmuuttajaperheiden kanssa työskenneltäessä. Hyvinvointiin liittyviin asioihin vaaditaan toimenpiteitä sekä yhteiskunnalta että lähiyhteisöltä.

2 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSYMPÄRISTÖ

Tutkimuskysymykseni olivat;

Millaisia kokemuksia maahanmuuttajataustaisilla perheillä on asunnottomuudesta tai puutteellisissa asuinolosuhteissa elämisestä?

Mitkä tekijät vaikuttavat perheen hyvinvointiin ja lapsen kasvuympäristöön?

Pyrin saamaan avoimella lähestymistavalla perheet kertomaan tilanteestaan, jotta voin saada mahdollisimman todellisen kuvan heidän jokapäiväisestä elämästään ja haasteista, joita he ovat kohdanneet. Pyrkimyksenä oli löytää ne kohdat, jotka ovat maahanmuuttajille itselleen eniten ajatuksia herättäviä ja jotka vaativat eniten yhteiskunnan ja lähiympäristön toimia. Tarkastelin ilmiötä perheen hyvinvoinnin ja lapsen kasvuympäristön näkökulmasta.

Koska opinnäytetyöni on osa suurempaa tutkimusta, jossa tutkitaan maahanmuuttajien asunnottomuutta metropolialueella, pyrin omassa työssäni pitämään painopisteen lasten elämässä ja heidän hyvinvointiinsa vaikuttavissa asioissa. Tällä tavalla työ täydentää paremmin päätutkimusta.

Maahanmuuttajanäkökulma asunnottomuuteen oli kiinnostava. Etsin ja luin kirjallisuutta, jossa kerrotaan asunnottomuudesta tai maahanmuuttajista. Etsin tietoa myös internetin välityksellä. Hakusanoinani olivat muun muassa: asunnottomuus / homelessness, asunnottomat perheet / homeless family ja perheen hyvinvointi / family well-being. Pyrin saamaan mahdollisimman laajan kuvan asioista jo ennen haastattelujen aloittamista.

Tutustuin myös kansainvälisiin maahanmuuttajien asunnottomuutta koskeviin tutkimuksiin. Oli mielenkiintoista perehtyä englanninkielisiin julkaisuihin kirjoissa, lehdissä ja internetissä. Tutustuin siihen, miten Kanadassa Winnipegin kaupungin alueella toimitaan asunnottomuuden poistamiseksi. Sain materiaalia asunnottomuuden syistä ja seurauksista sekä käytänteistä, joilla näihin pyritään vaikuttamaan.

Tutkimus ja toimintaympäristönä oli metropolialue. Haastattelut tehtiin pääasiassa maahanmuuttopalveluiden toimipisteessä, ja he etsivät haastateltavat ja sopivat pääsääntöi-

sesti haastattelujen ajankohdasta. Yhden haastattelun sovin suoraan itse haastateltavan kanssa.

Taustayhteisönä oli kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka –yhteistyöohjelma, joka on metropolialueen korkeakoulujen, kaupunkien sekä neljän ministeriön ja Uudenmaan liiton välinen tutkimus- ja yhteistyöohjelma. Sen tavoitteena on edistää monitieteistä, kansainvälisesti korkeatasoista ja metropolialueen erityispiirteistä lähtevää kaupunkitutkimusta. Lisäksi edistetään siihen tukeutuvaa kehittämistoimintaa, syvennetään ja laajennetaan metropolialuetta koskevaa tutkimus- ja kehittämissyhteistyötä kaiken kaikkiaan. Yhteisohjelma kehittää ja rahoittaa horisontaaliseen yhteistyöhön perustuvaa kaupunkitutkimustoimintaa. Tutkimustuloksia sovelletaan ja niitä käytetään sekä päätöksenteon tukena että hyvien käytänteiden ja toimintamallien kehittämisessä. (Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka ohjelma i.a.)

Toteutusmalli perustuu vuorovaikutukseen ja kumppanuuteen alueen yliopistojen, ammattikorkeakoulujen, metropolialueen kaupunkien sekä valtionhallinnon toimijoiden kesken. Se on kansainvälisesti erityislaatuinen. Toteutuksessa sovitetaan yhteen niin tutkimus- ja kysyntälähtöisyys kuin yhteiskunnallinen vaikuttavuus ja pitkäjänteisyys sekä kansainvälinen näkökulma. Erityisesti kiinnitetään huomiota siihen, että kaupunkitutkimustieto on hyödynnettävissä metropolialuetta kehitettäessä. Ohjelmalla on neljä teemakokonaisuutta ja ohjelman rahoittamia tutkimus- ja kehittämishankkeita toteutetaan ohjelmaan osallistuvissa kotipesäkorkeakouluissa. (Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka ohjelma i.a.)

3 TUTKIMUSMENETELMÄ, AINEISTOT JA ANALYYSIMENETELMÄ

Valitsin tutkimusmenetelmäksi case- eli tapaustutkimuksen. Tutkin mahdollisimman monilla tavoilla hankittuja tietoja asunnottomuudesta ja maahanmuuttajien kokemuksista. Oman tutkimukseni kohteena olivat asunnottomat maahanmuuttajat ja erityisesti perheiden lapset. Tutustuin perheiden tilanteisiin vanhempien kertomana. Apuna käytettiin myös pienessä määrin tilastollista aineistoa. Halusin ymmärtää haastateltavieni elämää ja oppia havainnoimaan ja analysoimaan ilmiötä yleistämättä heidän kokemuksiaan (Metsämuuronen 2008, 211).

Aineiston hankinnan metodeina käytin Metsämuurosen Laadullisen tutkimuksen perusteissa kuvaamia metodeja (Metsämuuronen 2008, 231-240). Käytin erilaisia kvalitatiivisen tutkimuksen strategioita aineiston keruun. Yhtenä näistä olivat haastattelut, jotka tehtiin viidelle perheelle. Haastattelutapana oli yksilöhaastattelu, jossa haastateltavat olivat itse fyysisesti paikalla. Haastattelut kestivät noin tunnin ajan, ja tein ne yhdessä päätutkimuksen tutkijan kanssa. Haastatteluja voi kutsua myös tiedonhankintahaastatteluiksi, koska tarkoituksena oli hankkia mahdollisimman paljon tietoa perheiden nykytilanteesta. Olin tutustunut aiheeseen ennakkoon kirjallisuuden kautta. Haastateltaville selitettiin haastattelun tarkoitus ja pyydettiin nauhoituslupa ja kerrottiin, että tietoja ei käytetä muuhun kuin näiden tutkimusten tekemiseen ja henkilöitä ei voi tunnistaa tuloksista. Haastattelut olivat ei-strukturoituja eli ne olivat avoimia ja haastateltavat saivat vapaasti kertoa asioista aivan keskusteluluonteisesti. Haastattelumateriaali jäsennettiin vasta jälkikäteen ennen analysointia. Kahdessa haastattelussa en ollut itse fyysisesti mukana, vaan tutustuin aineistoon litteroidun tekstin ja nauhoituksen avulla.

Toisena strategiana oli havainnointi sekä haastattelutilanteissa että harjoitteluajanani käydyissä keskusteluissa. Tein muistiinpanoja keskusteluista ja tilanteista. Käytin myös niitä opinnäytetyöni aineistona. Havainnointi oli luonteeltaan osallistuvaa havainnointia, koska otin osaa keskusteluun ja olin myös toimijan roolissa.

Tutustuin ja perehdyin myös tilastotietoihin, kirjallisuuteen ja tutkimuksiin. Niitä oli tehty paljon asunnottomuudesta, mutta vain vähän perheiden asunnottomuuden näkökulmasta. Henna Lahtinen on tehnyt Lapin yliopistossa sosiaalityön koulutusohjelmassa

syksyllä 2012 Pro gradu -tutkielman ”Helsinkiäisten lapsiperheiden kokemuksia asunnottomuudesta”. Työn tavoitteena oli ymmärtää asunnottomuuden kokemuksia asunnottomien näkökulmasta (Lahtinen 2012). Minun haastateltavani olivat maahanmuuttajia ja lähestymistapa oli lapsikeskeinen.

Analyysimenetelmänä käytin laadullista aineiston analyysiä ja tulkintaa. Litteroin haastattelut ja sain noin viiden tunnin haastattelumateriaalista noin 30 litteroitua sivua. Hain haastattelumateriaalista asioita, jotka mainittiin useammassa haastattelussa ja luokittelin aineiston teemoittain. Sisältöanalyysin runkona käytin osittain sisältöanalyysiä Syrjäläisen mukaan, joka kuvataan Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteessä 2 -teoksessa (Metsämuuronen 2008, 244). Analysoinnin apuna käytin käsitekarttaa ja taulukkoa, johon keräsin esiintyneet teemat.

4 TUTKIMUKSEN TAUSTAT

Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa on vahvistettu usko ihmisten perusoikeuksiin, ihmisyyksilön arvoon ja merkitykseen sekä miesten ja naisten yhtäläisiin oikeuksiin. Samalla sen allekirjoittaneet kansakunnat ovat ilmaisseet tahtonsa edistää sosiaalista kehitystä ja parempien elinehtojen saamista. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen kolmannessa artiklassa sanotaan, että kullakin on oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Artiklan 13. ensimmäisessä kohdassa jokaisella on oikeus liikkua vapaasti ja valita asuinpaikkansa ja 16. artiklan kolmannessa kohdassa mainitaan, että perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustava ydinosa, jolla on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan. Artikla 22 takaa kaikille oikeuden sosiaaliturvaan omat voimavarat huomioon ottaen sekä oikeuden nauttia vapaalle kehitymiselle välttämättömistä taloudellisista, sosiaalisista ja sivistyksellisistä oikeuksista. Artikla 25. ensimmäisessä kohdassa turvataan jokaiselle oikeus riittävään elintasoon. Elintason on oltava riittävä perheen terveyden, hyvinvoinnin, ravinnon, vaatetuksen, asunnon ja lääkehuollon järjestämiseksi. (YK i.a.; Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan voimaansaattamisesta 1/1956).

Suomen perustuslain 7. §:n mukaan jokaisella on oikeus elämään ja sen lisäksi myös henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Asunnottomana nämä oikeudet vaarantuvat. Lisäksi 19. § säättää oikeuden sosiaaliturvaan, joka tarkoittaa sitä, että jokainen, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeutettu välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Tässä pykälässä kaikille taataan oikeus turvattuun perustoimeentuloon työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Lisäksi tässä pykälässä säädetään, että julkisen vallan on edistettävä jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asunnon omatoimista järjestämistä. (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. i.a.).

Myös yleissopimuksessa lasten oikeuksista mainitaan samanlaisia asioita kuin ihmisoikeuksissa. Artiklan 27. ensimmäisessä kohdassa tunnustetaan jokaiselle lapselle oikeus ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksen kannalta riittävään elintasoon. Jos vanhemmat eivät pysty hoitamaan tätä velvollisuutta, on viran-

omaisten tultava apuun. (Yhdistyneet kansakunnat / Unicef i.a.; Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991 Finlex i.a.).

Erilaiset asunnottomuusriskit vaativat erilaisia toimenpiteitä, ja siksi onkin laadittu erilaisia laatusuosituksia. Nämä laatusuositukset eivät koske kaikkia ja laman jälkeen eniten kärsineitä ryhmiä ovat olleet perheet ja erityisesti lapsiperheet, päihdeongelmaiset ja toimeentulotuen saajat. Usein nämä kaikki liittyvät saman perheen tilanteeseen. (Lehtonen & Salonen 2008, 108-109.) Myös maahanmuuttajat kuuluvat usein tähän ryhmään, jotka elävät toimeentulotuen varassa, ja heillä on useita lapsia huollettavanaan.

Asunnottomuutta pidetään yleensä yhteiskunnallisesti marginaalisena ilmiönä. Tavallisesti viitataan asuntojen puutteeseen tai asunnottomille henkilöille tarkoitettuihin palveluihin. Asunnottomuus on kuitenkin paljon muutakin ja menee paljon syvemmälle. Asunnottomuus on jokaisen oma kokemusmaailma ja se muuttuu yksilölliseksi koko elämään vaikuttavaksi tekijäksi. Väliaikaisasuntoratkaisut voivat olla fyysisiltä puitteiltaan hyviä, mutta ne eivät ole kuitenkaan koti, johon kaikilla on oikeus. (Nousiainen, Hällman, Saurama & Seppälä 2007, 7.)

4.1 Maahanmuuttajana Suomessa

Maahanmuutto kaiken kaikkiaan on kokonaisvaltainen muutosprosessi ja perheen elämä ja elinympäristö on suuressa muutoksessa ja sopeutumista vaaditaan monella eri tasolla. Sen vaikutukset perheeseen ja sen jäseniin ovat hyvin moniulotteisia ja joskus jopa yllättäviä. Lapsi pyrkii kiinnittymään ainakin kahteen kulttuuriin ja kielelliseen kehitykseen ja hän peilaa itseään niiden kaikkien kautta vertaillen vielä itseään lähiympäristön muihin lapsiin ja perheisiin. Lapset omaksuvat vanhempiaan nopeammin uuden kulttuurin, koska ovat vanhempiaan useammin selvemmin osa sitä ja myös kielen oppiminen on heille helpompaa. Useat vanhemmat haluavatkin lapsien hankkivan välttämättömiä kompetensseja selviytyäkseen uudessa kulttuuriympäristössä. He haluavat, että lapsi oppii toimimaan uudessa kulttuurissa, mutta samalla ylläpitää oman kotinsa tapoja ja oman kulttuurinsa ja oman äidinkieltänsä. Lapsi identifioituu siis useampaan kulttuuriin ja toimii niiden välillä. (Pehkonen 2013.)

Suomessa niin kuin muuallakin Euroopan Unionin alueella maahanmuutto on ollut jo vuosia lisääntymässä. Tämä lisää maiden erilaisten etnisten ja uskonnollisten vähemmistöjen määrää huomattavasti. Näillä asioilla on suuri merkitys yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna. Suomeen on tullut paljon turvapaikanhakijoita ja pakolaisia 1990- ja 2000-luvuilla. (Virtanen & Vilkama 2008, 132.) Somalitaustaiset maahanmuuttajat olivat ensimmäinen ryhmä turvapaikanhakijoita, jotka omatoimisesti hakeutuivat Suomeen. Maahan tullessaan heidät sijoitettiin eri puolilla maata sijaitseviin vastaanottokeskuksiin. Kotikunta löytyi yleensä oleskelulupapäätöksen saannin jälkeen joistakin vastaanottokeskuksen läheisyydessä sijaitsevista kaupungeista tai kaupunkimaisista kunnista. (Sakaranaho 2008, 36).

Suuri osa maahanmuuttajista on taustaltaan muslimeja ja heidät on asutettu pääkaupunkiseudulle, jossa he ovat tulleet yhä näkyvämmäksi osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Pääkaupunkiseudulla on mahdollisuus toteuttaa perheen arkisia asioita paremmin, kuten esimerkiksi mahdollisuus ostaa erityiselintarvikkeita perheen tarpeisiin. (Virtanen & Vilkama 2008, 132, 136.) Islamin uskossa kiellettyjä ruokia ovat: ”itsestään kuolleet eläimet, veri, sianliha ja kaikki sellainen eläimen liha, jota teurastettaessa on lausuttu jotakin muuta kuin Jumalan nimi” (Palva 2004, 193).

Maailmanpolitiikan muutos Euroopassa on johtanut siihen, että uskontojen merkitys ryhmäidentiteetin määrittäjänä on vahvistunut varsinkin 2000-luvulla. Tämän muutoksen myötä uskonto on otettu yhdeksi väestöryhmiä luokittelevaksi ja arkielämää määrittäväksi tekijäksi. On myös havaittu, että monissa EU:n jäsenmaissa maahanmuuttajien, ja etenkin muslimivähemmistöjen, yhteiskunnallinen asema on huomattavasti heikompi kuin valtaväestöllä. He sijoittuvat lähes aina marginaaliseen asemaan, kun kyseessä ovat esimerkiksi asuntomarkkinat. Yhteisöjen elämäntilanteet ja uskonnollisuus heijastuvat ihmisten asumisratkaisuihin. Perheet joutuvat tekemään omia ratkaisujaan sovittaessaan yhteen suomalaisia asumiskäytäntöjä. Muslimitaustaisilla ihmisillä uskonto on vahvasti läsnä heidän jokapäiväisessä elämässään. Monilla esiinnousseilla asumiseen liittyvillä tarpeilla on uskonnollisia ja kulttuurisia merkityksiä ja ulottuvuuksia. Näitä suomalaisten on ehkä vaikea ymmärtää omasta näkökulmastaan. (Virtanen & Vilkama 2008, 133-134.)

Suhteellinen suuri syntyvyys ja perheenyhdistämiset ovat myös lisänneet muslimien määrää pääkaupunkiseudulla. Siellä heistä asuu yli 86 %, joista Helsingissä 56 % ja Espoossa noin 15 %. Lasten osuus on myös suurempi kuin kantaväestöllä, sillä 45 % somalinkielisestä väestöstä on alle 15-vuotiaita. (Tilastokeskus i.a.)

Suuren perhekoon lisäksi maahanmuuttajien työttömyysaste on kantaväestöä suurempi ja heidän perheensä ovat selvästi kantaväestöä useammin yhden palkansaajan kotitalouksia. Tämä vaikeuttaa heidän taloudellista tilannettaan. (Virtanen & Vilkama 2008, 137.)

Taloudelliset ongelmat lisäävät perheväkivallan esiintymistä. Usein maahanmuuttajainainen saadaan pysymään väkivaltaisessa suhteessa esimerkiksi sillä, että pahoinpitelijä pitää hänet tietämättömänä hänen oikeuksistaan ja maan lakikäytänteistä. Puoliso voi uhata viedä lapsen huoltajuuden. Maahanmuuttajainaiset tarvitsevat tukea, jotta he tiedostaisivat oikeutensa ja ymmärtäisivät lakiasioita, kuten huostaanotto ja lasten huoltajuus. Riittävän tuen tarjoaminen heille edellyttää henkilökunnalta kulttuuritietämystä ja kielimuurin poistamista. (Immigrant Women, Family Violence, and Pathways Out of Homelessness i.a. 9.) Turvakodit auttavat tällaisissa tilanteissa ja antavat neuvoa ja tukea. Oikean tiedon saannilla ja tiedon jakamisella on tärkeä merkitys perheiden hyvinvoinnille. Puoliso voi olla samaan etniseen ryhmään kuuluva, joka haluaa pitää puolisonsa vallassaan, mutta usein puoliso on toisesta kulttuurista.

Suomen harjoittama pakolaispolitiikka velvoittaa kuntia tarjoamaan kaikille vastaanotamilleen pakolaisille heidän tarvitsemansa välttämättömät peruspalvelut kuten ensiasunnon. (Kotouttamislaki 493/1999. Finlex i.a.) Asumisoloihin heijastuu kuitenkin perherakenne, taloudellinen tilanne, heikko työtilanne ja tietämättömyys.

Maahanmuuttajalla on tarkoitus jäädä asumaan pysyvästi maahan, johon hän on tullut. Yleensä pysyvästi maassa asuvalta ulkomaalaiselta vaaditaan työ- tai oleskelulupaa. Myös perheenjäsen voi muuttaa ja jäädä maahan. Perheenjäseneksi luetaan puoliso ja alle 21-vuotiaat lapset. (Söderling 1999. 9.)

Pakolaisuus on määritelty YK:n pakolaisten asemaa koskevassa Geneven sopimuksessa vuodelta 1951.

Pakolainen on henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa kotimaassaan vainotuksi rodun, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta.

Pakolainen ja turvapaikan hakija nimikkeet menevät usein sekaisin. Turvapaikanhakija on henkilö, joka pyytää sekä suojaa että oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Turvapaikanhakijan pakolaisuus todetaan vasta siinä vaiheessa, kun hänelle annetaan virallinen päätös asiasta. (Söderling 1999, 10.)

Kun siirtolaisuus ja maahanmuutto ovat lisääntyneet, ei olla enää pelkästään kiinnostuneita siitä mistä he tulevat minne he menevät. Nykyään ollaan kiinnostuneita myös eri etnisten ryhmien kohtaamisista, identiteetin muodostumisesta ja identiteetin ja etnisen kulttuurin säilyttämisestä. **Etnisyydellä** tarkoitetaan samaa kuin kansallisuus. Samassa maassa voi olla useita eri kansallisuuksia, kuten esimerkiksi entisessä Jugoslaviassa serbit, kroatit ja albaanit. Kansalaisuus taas tarkoittaa sitä minkä maan kansalainen on ja kulttuuripiirteet taas tulevat eri kulttuuripiirteiden perusteella kuten esimerkiksi uskonto ja elämäkatsomus. (Söderling 1999, 25.)

4.2 Asunnottomuuteen johtaneita syitä

Iso-Britanniassa tehtyjen tutkimusten mukaan perheiden asunnottomuuden taustalla on useita eri syitä. Rakenteellisia syitä ovat asuntojen vähyys, asumisjärjestelyjen tai avustusten riittämättömyys ja rasismi. Perhettä itseään koskevia syitä ovat perheväkivalta, sosiaalinen eristäytyneisyys, päihteiden väärinkäyttö ja mielenterveysongelmat. Monesti asunnottomuuden syyt johtuvat jo lapsuuden kokemuksista, jotka seuraavat aikuisuuteen. Lapsena toimimattomissa tai hyväksikäytävissä perheissä eläminen lisää asunnottomuusriskiä. Tällaisissa olosuhteissa eläneillä on usein huono koulutustaso. He eivät osaa käyttää hyväkseen sosiaali- tai perhetyön tukitoimintoja eikä heillä ole mahdollisuutta hyväpalkkaiseen ja turvattuun työhön. (Grimshaw 2008, 23-59.) Yhdysvalloissa tutkimuksissa on saatu samanlaisia tuloksia. Lukemani tutkimuksen aineistot pohjautuvat pääasiassa survey-tutkimuksiin, joita oli tehty asunnottomien keskuksissa. (Vostanis & Cumella 2010, 11-21.)

Asumiseen ja asunnottomuuteen liittyviä hyvinvointiongelmia Suomessa katsotaan olevan työttömyys, köyhyys, toimeentulovaikeudet, kouluttamattomuus, sairaudet ja yleensä hyvinvointia vähentävät ja elämänhallintaan vaikuttavat asiat. Joskus on vaikeata erottaa syyseuraussuhdetta. On helpompi havaita yhteyksiä puutteellisen asumisen ja erilaisten sosiaalisten ongelmien välillä kuin pystyä selvittämään, kumpi on syy ja kumpi seuraus. Hyvinvointiteorioilla ja hyvinvointipolitiikalla katsotaan olevan yhteys asunto- ja asumispolitiikkaan. Asuntopolitiikalla on pyritty tuottamaan asuntoja lapsiperheille ja niille, joilla on vaikeuksia asunnon hankinnassa ja rahoittamisessa. (Korhonen 2010, 169.)

4.3 Asunnottomuustilastot

ARA, Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus, julkaisee vuosittain tilastot asunnottomuudesta. Uusin tilasto julkaistiin 14.2.2014. Asunnottomuustilastot perustuvat markkinakyselyyn vuodelta 2013. Kyselyyn vastasi 281 Manner-Suomen kuntaa. Vastausprosentti oli 92,4. Luvut pohjautuvat tilanteeseen 15.11.2013. (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA, Asunnottomat 2013, 2.)

Maahanmuuttajien asunnottomuus on lisääntynyt huomattavasti ARAn asunnottomuustilastoissa. Vuonna 2011 maahanmuuttajien osuus ylitti 1 000 henkilön rajan. Vuonna 2013 heidän osuutensa oli jo lähes 2 000 henkilöä. Maahanmuuttajien osuus kaikista asunnottomista ylitti 25 %. Perheiden osuus oli yli 60 % kaikista asunnottomista perheistä. Vieraskielisten asunnottomuusriski on kolminkertainen kantaväestöön verrattuna. (Kostiainen & Laakso 2012, 94; ARA, Asunnottomat 2013, 3.)

Nuorten maahanmuuttajien asunnottomuuden syynä on kahden kulttuurin välissä eläminen ja perheessä tapahtuvat erilaiset konfliktit. Suurten perhekokojen ja pienten asuntojen takia aikuiset lapset eivät voi asua pitkään kotona. He joutuvat hakemaan itselleen omaa asuntoa. Maahanmuuttajien asema asuntomarkkinoilla on heikompi kuin muilla ja asunnon saaminen vapailta markkinoilta on vaikeata. (Kostiainen & Laakso 2012, 94.)

Asunnottomuus keskittyy pääkaupunkiseudulle myös sisäisen muuttoliikkeen takia. Monet hakeutuvat opiskelemaan tai töihin pääkaupunkiseudulle, vaikeiväät olisi saaneet

vielä asuntoa. Asuntomarkkinat ovat myös kiristyneet ja tämä on heikentänyt heikommassa asemassa olevien asunnon saantia. Asuntotuotannon lisääminen olisi avainasemassa tilanteen helpottamiseksi. Tonttitarjontaa pitäisi myös lisätä asuntotuotantoon. Kun uustuotanto kasvaa vanhojen asuntojen hinnat laskevat ja ihmisille tulee paremmat mahdollisuudet saada asunto. (Kostiainen & Laakso 2012, 95.)

Kunta	Asunnottomat 15.11.2013				Muutos 2013 - 2012			
	pitkäaikais-		alle 25-		pitkäaikais-		alle 25-	
	yhteensä	asunnott.	vuotiaat	perheet	yhteensä	asunnott.	vuotiaat	perheet
Helsinki*	4 100	1 415	1 100	300	0	0	0	0
Espoo	563	223	150	41	9	-24	25	8
Vantaa	522	150	115	33	80	25	-14	-23
Lahti	117	57	34	0	-12	-8	1	0
Yhteensä	5 302	1 845	1 399	374	77	-7	12	-15
Koko maa	7 500	2 545	1 860	417	-352	-83	-189	-29

*Helsingin pitkäaikaisasunnottomien määrä on arvio, ei tarkka luku.

TAULUKKO 1. Metropolialueen asunnottomuustilastot kunnittain 15.11.2013 (ARA, Asunnottomat 2013)

Tilastoissa korostuu pääkaupunkiseudun merkitys, koska helsinkiläisiä, espoolaisia tai vantaalaisia on asunnottomista yli kaksi kolmasosaa. PAAVO-kunnat eli pitkäaikaisasunnottomuuden poisto-ohjelmaan kuuluvat kunnat ovat metropolialueen lisäksi: Tampere, Turku, Jyväskylä, Kuopio, Joensuu, Pori ja Oulu. Näistä kunnista Helsingin asunnottomuus pysyi ennallaan, mutta Espoossa ja Vantaalla tapahtui kasvua. Lahdessa tapahtui laskua. (ARA, Asunnottomat 2013, 3.)

Espoo	2011		2012		Muutos	
	Yksinäiset	Pitkäaik.	Yksinäiset	Pitkäaik.	Yksinäiset	Pitkäaik.
Ulkona, porrashuoneissa ensisuojoissa yms	37	30	26	8	-11	-22
Asuntoloissa, majoitus- liikkeissä	109	53	111	51	2	-2
Asumispalveluyksiköissä, sairaaloissa tai muissa laitoksissa	35	29	27	12	-8	-17
Vapautuvat vangit (ei asuntoa)	16	11	6	4	-10	-7
Tilapäisesti tuttavien tai sukulaisten luona	427	213	384	172	-43	-41
Yhteensä	624	336	554	247	-70	-89
Asunnottomia naisia	120	49	130	42	10	-7
nuoria alle 25-v	116	21	125	45	9	24
maahanmuuttajia	167	47	210	83	43	36
Asunnottomat perheet	17		33		16	
perheessä lapsia	18		53		35	
maahanmuuttajaperheitä	12		23		11	
näissä lapsia	15		36		21	
Kunnan asuttamat						
yksin asunnottomat	171	67	227	110	56	43
perheet	52		37		-15	
perheissä lapsia	72		60		-12	

TAULUKKO 2. Espoon asunnottomuuden vertailutiedot 2011-2012 (ARA, Asunnottomat 2012)

Otin esimerkiksi Espoon kaupungin asunnottomuuden vertailutiedot. Tiedot pohjautuvat tilastoihin 15.11.2012. Vuonna 2012 asunnottomia saatiin autettua kaupungin toimenpitein. Parantavia toimenpiteitä ovat olleet muun muassa Olarinluoman vastaanottokodin laajennus. Lisäksi kaupunki on ostanut muiden toimijoiden toteuttamia palveluita erityisryhmäkohteista. Näistä toimenpiteistä huolimatta maahanmuuttajien asunnottomuus lisääntyi Espoossa vertailuaikana. (ARA, Asunnottomat 2012, 11.)

4.4 Asunnottomuustutkimuksia ja hankkeita Suomessa

Asunnottomuustutkimusta on tehty useiden ryhmien parissa. On tutkittu asunnottomia ja asunnottomuusuhan alla olevia päihteiden käyttäjiä, päihteistä kuntoutuvia, vankilasta vapautuvia, prostituoituja ja mielenterveyskuntoutujia. (Hynynen 2005, 3). Vasta viimeaikoina on alettu tutkia myös perheiden asunnottomuutta tai aloitettu hankkeita asunnottomuuden torjumiseksi.

Omaa tutkimustani läheisesti sivuava tutkimus on Riitta Granfeltin tutkimus, jossa hän on haastatellut asunnottomia naisia heidän kokemuksistaan asunnottomuudesta. Granfeltin mukaan asunnottomien joukossa oli myös äitejä, joiden mielestä heidän äitiytensä särkyi, kun he joutuivat erilleen lapsistaan. Äitiydessä epäonnistuminen on hyvin traumaattinen kokemus. Se uhkaa koko naisidentiteetin perustaa ja jopa ihmisarvoa. Tutkimuksen äidit asuivat ilman lapsiaan ja lapsesta luopuminen on kova paikka naiselle. Kuitenkin tulee muistaa ajatus ”kerran äiti, aina äiti”. Äiti-identiteetillä on yleensä vahvistava vaikutus naisiin. Suhde lapseen ei tule enää entiselleen, mutta sitä voi rakentaa uudelleen ja siitäkin voi tulla hyvä ja merkityksellinen suhde. (Granfelt 1998, 117-137).

Essoossa oli nelivuotinen Voimanpesä I -hanke, jonka toiminnan RAY rahoitti. Hanke päättyi vuoden 2013 lopussa. Hankkeen tavoitteena oli luoda interventiomalli lapsiperheiden häätöjen ennaltaehkäisyyn. Lisäksi tuotettiin tietoa kohderyhmästä ja sille tarjottavista palveluista. He järjestivät kansallisen seminaarin, jossa julkaistiin ensimmäisen hankkeen aikana kerätyt havainnot. Ympäristöministeriö painatti seminaarista julkaisun ja se on herättänyt runsaasti huomiota ja kiinnostusta. (Voimanpesä i.a.)

Voimanpesä II -hanke aloitti toimintansa vuoden 2014 alussa. Hanke on nelivuotinen ja painottuu edelleen ennalta ehkäisyyn. Pääkohderyhmät ovat asunnottomat lapsiperheet sekä maahanmuuttajaperheet. Ensimmäisen vuoden aikana pyritään luomaan uusia yhteistyörakenteita erityisesti varhaiskasvatukseen, koska se mahdollistaa tärkeän ennalta ehkäisevän työn. Hankkeesta tiedotetaan kiertämällä yhteistyökumppaneiden luona. Hankkeella on myös omat internet-sivut, joiden kautta tiedotusta hoidetaan. Lisäksi on esitteitä ja osallistutaan erilaisiin foorumeihin niin paikallisella kuin kansallisellakin tasolla ja tuodaan tietoisuutta esille. (Voimanpesä i.a.)

Henkilökunta koulutetaan käyttämään dialogipedagogiikkaa työmenetelmänä. Espoon kaupungin kaupunkisuunnittelukeskus on palkannut maahanmuuttajatyöntekijän hankkeen käyttöön. Tällä mahdollistetaan lähiötyön syventyminen ja avataan uusia mahdollisuuksia maahanmuuttajatyölle. Työ on intensiivistä yhteistyötä asukastalon ja eri yhteistyökumppaneiden, kuten Espoon Asumus Oy:n, kanssa. Yhdessä järjestettiin muun muassa ensimmäiset Asumisen opastaminen -kurssit perheille. (Voimanpesä i.a.)

4.5 Tutkimuksia perheiden hyvinvoinnista

Perhe-käsitteenä voi maahanmuuttajien keskuudessa olla huomattavasti laajempi kuin mihin Suomessa on totuttu ja tämäkin aiheuttaa ongelmia. Perhe on todella tärkeä ja myönteinen asia myös heille ja perheen hyvinvoinnin eteen tehdään suuria ponnistuksia. Perhe on suhteiden kokoonpano Anna-Maija Castrénin näkemyksen mukaan. Se muodostuu eri tavoin rakentuneista siteistä ihmisten välillä. Sen tulevaisuus ei ole enää ydinperheen varassa, vaan se voi olla mikä tahansa yhdistelmä. Nykysuomalaiset perheet ovat hyvin erilaisia. Perhe ymmärretään hyvin eri tavalla ja se hahmotetaan oman elämän tilanteesta käsin. Monet katsovat perheeseen liittyvän puolison ja lasten lisäksi myös muut tavanomaiset sukulaiset, aviosukulaiset ja ystävät. Eli perhe on kaikki siihen läheisesti liittyvät henkilöt. (Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus 2011, 136, 138).

Laajennettu perhe on sidos koko sukuyhteisöön. Se on suoja yhteiskunnan epäkohtia vastaan. Laajennettu perhe myös jakaa vastuuta ja vanhemmuus kevenee. (Törrönen 2011, 172.) Ne, jotka eivät voi saada tukea omilta vanhemmiltaan toivovat, että heillä olisi joku läheinen, jolta he voisivat saada tukea ja apua. Tämä läheinen voisi vaikka vahtia lapsia hetken, jotta vanhempi saisi omaa aikaa ja lepoa. (Törrönen 2012, 177-178.) Kun lapset ovat pieniä, vanhemmat ovat hyvin sidoksissa heihin ja heidän huolenpitoonsa. Läheisten tuki sekä henkisesti että konkreettisesti on tärkeää, koska se tukee vanhempien jaksamista ja he pysyvät virkeinä. Virkeät vanhemmat välittävät rakautta paremmin lapsilleen. Vastavuoroinen apu luo myös kestäviä yhteyksiä ja ihmiset kiinnittyvät omaan lähiyhteisöön ja viihtyvät siinä paremmin, jos heillä on verkosto tukena tai edes yksi läheinen. Myönteiset tunteet vahvistavat kiinnittymistä ja antavat tunteen siitä, että kuuluu johonkin ja on tärkeä. (Törrönen 2012, 179.)

Muslimeilla suvun merkitys näkyy selvästi perhelaisissa ja suku määrittellään mieslinjan mukaan. Lapset kuuluvat isän sukuun ja avioerossa jäävät isälle, mutta heidän huolto uskotaan äidille seitsemään ikävuoteen saakka. Alaikäisten omaisuus pysyy isän hallinnassa. Miehellä on täysi taloudellinen vastuu perheestä, mutta vaimolla on omistusoikeus omaan henkilökohtaiseen omaisuuteensa. Muslimimies voi avioitua muslimin, juutalaisen tai kristityn kanssa. Vaimon ei ole pakko kääntyä islamin uskoon, mutta lapset kasvatetaan sen mukaan. Musliminainen ei saa avioitua kuin muslimin kanssa. (Palva 2004, 203.)

Helsingiläiset lapsiperheet asuvat useammin omistusasunnossa tai sosiaalisen asuntuotannon vuokra-asunnoissa. Pienten lasten perheet asuvat myös yleisesti ottaen ahtaammin kuin muut. Etenkin tämä on yleistä alle kolmevuotiaiden lasten perheissä. Vuokralla olevat asuvat ahtaammin kuin omistusasunnossa asuvat. Kävi ilmi myös, että asuminen on kallista lapsiperheille. (Helsingin kaupungin tietokeskus 2007, 21-24). Myös Espoon kaupungissa maahanmuuttajaperheet asuvat erittäin ahtaasti. Perheen kokoon ja tilan tarpeeseen nähden asumisviihtyisyyttä ei voida tyydyttää. Isojen perheiden tarvetta vastaavia asuntoja ei ole tarjolla.

Myös tulot vaikuttavat ratkaisevasti asumistasoon. Lapsiperheiden tulotaso noudattaa pääsääntöisesti yleistä kotitalouksien tulokehitystä. Lapsettomiin perheisiin verrattuna lapsiperheiden tulot ovat kasvaneet hitaammin. Käytettävissä oleva raha perheenjäsentä kohti laskettuna on pienempi kuin muilla väestöryhmillä. Tulojen kasvu on ollut hidasta etenkin pienituloisilla lapsiperheillä. Lapsiperheiden saamat asumis- ja muut tuet ovat suurempia kuin muiden tuensaajien, mutta jos lasketaan henkeä kohti saadut tuet, niin tilanne ei ole niin. (Lapsiperheiden asumisen muutokset 1995-2004, 2006, 15-24.) Maahanmuuttajien tulotaso on heikko ja heidän työllistymismahdollisuutensa ovat huomattavasti huonommat kuin kantaväestöllä jo kielellistenkin puutteiden vuoksi.

Hyvinvointi on perinteisesti määritelty tarve- tai resurssilähtöisistä näkemyksistä. Tämä ei ole kuitenkaan yksiselitteistä. Asunnottomuus ja köyhyys ovat nähtävissä sekä absoluuttisena että suhteellisena. Absoluuttisena tarkastellaan taloudellisten resurssien puuttumista numeerisesti. Suhteellisena tarkastelu perustuu vertailuun vallitseviin oloihin ja keskimääräiseen kulutustasoon. Hyvinvoinnin jäsentäjiksi ovat nousseet myös käsitteet osallisuudesta ja syrjäytymisestä (Korhonen 2010, 169-170.)

Hyvinvointi ei ole vain tarve- ja resurssipohjaista, vaan siihen liittyy myös osallisuuden mahdollistuminen ja syrjäytymisen estäminen. Kun puhutaan asunnottomuuden poistosta, puhutaan samalla myös sosiaalisten riskien välttämisestä ja ennaltaehkäisystä. (Korhonen 2010, 170.)

4.6 Kansainvälisiä tutkimuksia perheiden asunnottomuudesta

Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan suurimmassa osassa asunnottomia perheitä oli alle kahdeksanvuotiaita lapsia. Asunnottomuuden syitä olivat: köyhyys, lukutaidottomuus, hyväksikäyttö, päihderiippuvuus tai muu sosiaalinen sairaus. Useimmat asunnottomat perheet olivat myös äitien yksinhuoltajaperheitä. Omassa lapsuudessaan he olivat olleet ilman omia vanhempiaan tai heitä oli hyväksikäytetty. Heillä ei ollut koulutusta eikä työtä. Usein he olivat päihde- tai mielenterveyspalveluiden asiakkuudessa. (Swick 1999, 195-201.)

Asunnottomuudella on vaikutusta myös lapsen oppimiseen ja koulunkäyntiin. Asunnottomien perheiden lasten kehitys voi häiriintyä monella eri tasolla. On haasteellista pitää yllä lapsen omaa koulu- tai hoitopaikkaa, kun perhe voi asua väliaikaisesti hyvinkin kaukana niistä. He voivat joutua vaihtamaan koulua ja päiväkotia. Heillä ei ole kaikkia päivän aikana tarvittavia välineitä väliaikaismajoituksessa. Vaikeasta tilanteesta huolimatta juuri koulu ja päiväkoti voivat antaa turvattomaan elämään turvallisuutta ja pysyvyyttä ja luoda käytäntöjä koko ajan muuttuviin rutiineihin. Tutkimukseen osallistuneiden lasten mielestä koulu ja päiväkoti auttavat heitä selviytymään vaikeasta elämäntilanteestaan. Lapset oppivat myös tärkeitä sosiaalisia taitoja. (Keogh, Halpenny & Gilligan 2006. 360-375.) Asunnottomuus vaikuttaa lapsen kehitykseen monin eri negatiivisin tavoin. Tutkijat halusivat lisätä vielä edellisiin huonon ravitsemuksen tason, heikon terveyden ja viivästyneet kognitiivisessa kehityksessä sekä tunne- ja psyyketilan toimintahäiriöt. (Swick & Williams 2010, 49-55.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa on myös kuunneltu lasten ääntä ja muutamassa tutkimuksessa tuodaan esille ajatuksia pienistä äänistä ja suurista ideoista. Tällä tarkoitetaan, että kannattaa kuunnella lapsia, sillä heidän ajatuksistaan voi nousta suuria asioita. Viime vuosina tutkijat ovatkin kiinnittäneet huomiota lapsiin ja heidän ajatuksiinsa. He

ovat kiinnostuneet lasten elämästä ja heidän kokemuksistaan. On tärkeää kuunnella lasta ja toteuttaa heidän ajatuksiaan tehokkaasti ja eettisesti oikealla tavalla. Lapsille tärkeintä on turvallisuuden ja mukavuuden tunne. (Moore, Mc Arthur & Noble-Carr 2008, 77-91.)

Asunnottomien perheiden lapset ovat kertoneet minkälaista tukea ja palvelua he tarvitsivat. He toivat esille halunsa jakaa ajatuksiaan ja kokemuksiaan. Heistä tuntui, etteivät he välttämättä voi toimia niin työntekijöiden kanssa. Lapset tarvitsevat aikuisten apua kommunikoinnissaan ja vastakaikua ajatuksilleen. He haluavat olla tietoisia asioista ja olla mukana. Lapset tarvitsevat jatkuvaa hoivaa aikuisilta. He haluavat työntekijöiden ymmärtävän heidän perheensä voimavarat ja auttavan kehittämään niitä. Kuuntelemalla lasta saadaan positiivisia kokemuksia. (Moore, Mc Arthur & Noble-Carr 2011, 115-126.)

4.7. Kanadan toimenpide-ehdotuksia

Asunnottomuus ei ole väistämätöntä eikä luonnollista. Perheen asunnottomuus on usein osoitus palvelu- ja tukijärjestelmän epäonnistumisesta. Järjestelmä ei aina onnistu asuttamaan asunnottomia tai saa häntä säilyttämään asuntoaan. Asiakkaat voivat myös pudota järjestelmäverkoston aukkoihin. Tulojen kasvu, suhteutettuna elinkustannuksiin ja mitattuna sosiaalisten tukien ja minimipalkkojen määrällä, ei välttämättä estä asunnottomuutta. Perustoimenpiteet eivät riitä, vaan tarvitaan lisätoimenpiteitä asunnottomien perheiden tukemiseksi. (Paradis, Novac, Sarty X Hulchanski 2008, 80.)

Kanadassa tehtyjen tutkimusten perusteella on todettu, että toimeentulotuen saantiperusteisiin tarvitaan muutoksia. Elatusmaksua ei tulisi vähentää toimeentulotuesta. Monimutkainen tulorakenteen perheille tulisi taata toimeentuloavustukset. Heidän toimeentulolähteensä eivät välttämättä pysty tarjoamaan riittävää tulotasoa asunnon säilyttämiseen, ruoan saantiin, lasten hoitoon ja muuhun tarvittavaan. Lääke- ja vaateavustukset eivät saa olla tuloriippuvaisia. Niitä ei saa automaattisesti evätä, jos tulot ylittävät normilaskelmat. Opiskelevat ja työharjoittelussa olevat vanhemmat tarvitsevat myös tukea. (Paradis ym. 2008, 81.)

Vuokra-asuntojen tarjonta ja laatutaso ovat riittämättömiä. Asuntotuotannon rahoitusta pitää lisätä. Vaarallista naapurustoa ei saa olla aluevaihtoehtona. Tarvitaan turvallisia ja lähellä palveluita olevia asuntoalueita. Usein kriisi- ja turvakodeista on tullut siirtymäajan asuntoja pitkäaikaista apua ja tukea tarvitseville asunnottomille. Asunnottomien pitää asua ahtaissa kriisimajoituksissa, vaikka he tarvitsisivat tarpeitaan vastaavia asianmukaisia asuntoja. Siirtymäajan asuntoja tulisi ”korvamerkitä” korkean tuen asunnoiksi sekä raskaana oleville että lapsiperheille. Asuntoja pitäisi olla kaikille lastensuojelun asiakasperheille ja maahanmuuttajille. Kansalaisuuden tila ei saa vaikuttaa päätöksiin ja pelko maasta karkotuksesta pitää poistaa. (Paradis ym. 2008, 81.)

Epäoikeudenmukaisuus poistuu varmistamalla asiakkaille tieto kaikista mahdollisista haettavissa olevista tuista ja taidot niiden hakemiseen (sosiaalinen asumispalveluohjaus). Kaikille maahanmuuttajien kanssa työskenteleville tulisi järjestää pakollinen koulutus ja kehittää palvelunkäyttäjille palautekeinoja. Palautteen avulla ohjelmat ja käytännöt saataisiin vastaamaan tarpeita. (Paradis ym. 2008, 82.)

Laadun ja palvelun parantamiseksi tulisi asiakkaille tarjota apua ja tukea asuntojen etsintään. Yhteisöön integroiduille perheille tulisi järjestää seurantaa vähintään puoleksi vuodeksi. Asunnottomat vanhemmat tarvitsisivat myös psykologisia arviointeja ja neuvontaa. Asunnon jo saaneet voivat vertaistuen avulla tukea niitä, jotka vielä odottavat asuntoa. (Paradis ym. 2008, 82-83.)

Työttömyysavustusten tulisi koskea tasa-arvoisesti kaikkia työntekijöitä, myös määräaikaisia. Terveys-, kriisi- ja muihin palveluihin tulisi päästä ilman pelkoa ilmoituksesta maahanmuuttoviranomaisille. Työvoimatoimistoista tulisi saada tietoa työhön liittyvistä oikeuksista, harjoittelusta ja työllisyysmahdollisuuksista kansalaisuuden tilasta riippumatta. Kaupungin ja terveysviranomaisten tulisi tarjota keskitetysti tietoa ja asianajopalveluita. Perhesuunnittelukeskuksien tulisi tarjota palveluja kaikille äideille. (Paradis ym. 2008, 83.)

Kaikilla on oltava mahdollisuus lastenhoitoon, jotta äidit voivat mennä töihin tai opiskelmaan. Nykyinen lastenhoitojärjestelmä ei palvele äitejä, joilla on alhaiset tulot tai poikkeukselliset työolosuhteet. Ongelmia ilmenee, jos työsuhde on määräaikainen, osa-aikainen tai työsuhteet ovat satunnaisia. Myös vuorotyö tai kotona työskentely aiheutta-

vat hankaluuksia hoidon saannille. Lastenhoitoa tulisi tarjota myös asuntoa tai töitä etsiville. Lastenhoidon joustavuutta tulisi parantaa (osa-aikatyö, osa-viikkotyö, myöhäiset työtunnit ja lyhytaikaiset hoidot). Lastenhoitopalvelut tulee voida säilyttää myös työttömänä. (Paradis ym. 2008, 83.)

5 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN VIITEKEHYS

5.1 Tarpeista ja hyvinvoinnista

Allardtista teoreettinen hyvinvointi on **tarveteoriaan** pohjautuvaa ja siinä on kolme osa-aluetta. Nämä ovat elintaso, yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen. Elintaso muodostuu tuloista, asumisesta, työllisyydestä, koulutuksesta ja terveydestä. Yhteisösuhteet ovat perhe ja ystävät. Itsensä toteuttamiseen liittyy kokemus omaan elämään vaikuttamisesta, korvaamattomuudesta ja mielenkiintoisesta elämästä. (Törrönen 2012, 33-34.)

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre. Ihmisille on tärkeää muiden ihmisten seura ja yhdessäolo menee yleensä yksinolon edelle. Sosiaalisuus on halu olla toisten kanssa. **Sosiaaliset taidot** ja sosiaalinen kompetenssi puolestaan kuvaavat ihmisen kykyä tulla toimeen toisten ihmisten kanssa. Tällaisia kykyjä ovat: sosiaalisten tilanteiden analysointi, empatia, ongelmien ratkaisu, ennakointi, neuvottelu- ja sovittelutaito sekä kompromissien teko. (Keltikangas-Järvinen 2012, 50)

Sosiaaliset taidot ovat aikakausi- ja kulttuurisidonnaisia. Ne muuttuvat aikojen ja alueiden myötä. Nykyisin katsotaan tärkeänä kykyä solmia nopeita ystävyysuhteita erilaisiin ihmisiin ja luontevaa seurustelutaitoa. Verkostoitumista arvostetaan myös ja pidetään erittäin tärkeänä suhteiden luomisen kannalta. Pohjana on toisten ihmisten asema ja vaikuttamismahdollisuudet eikä niinkään henkilön persoonallisuus tai henkilökohtaiset ominaisuudet. (Keltikangas-Järvinen 2010, 20-21.)

Sosiaaliset taidot luokitellaan kognitiivisiin taitoihin ja niihin kuuluvat myös eettinen ja moraalinen näkökulma. Rakentava sosiaalinen kanssakäyminen edellyttää tervettä itsetuottamusta, tasapainoista tunne-elämää, harkintaa, kontrollikykyä, oman käytöksen arviointia ja empatiataitoja. (Keltikangas-Järvinen 2010,25.)

Yhteiset arvot muodostuvat usein terveydestä, perheestä, rakkaudesta ja turvallisuudesta. Näillä arvoilla on vaikutus ihmisen kokemukseen onnellisuudesta tai onnesta. Terveys katsotaan sekä henkiseksi että emotionaaliseksi, mutta se on myös lasten terveyttä ja heidän kehitykseensä huomion kiinnittämistä. Rakkaus on suhde kumppaniin, lapsiin ja

muihin läheisiin. Turvallisuus muodostuu jatkuvuudesta, säännöllisyydestä ja ennustettavuudesta. Turvallisuus on myös arjen sujuvuutta, ravinnon saantia, kodin järjestystä ja yhteistä aikaa perheen kanssa. Kodin ilmapiiri luo turvallisuuden tunteen lapselle. (Törrönen 2012, 111-114.)

Hyvinvointi on objektiivisesti mitattava elämän laatua kuvaava tekijä. Se muodostuu seuraavista osista: terveys, asuminen, koulutus, tulot ja varallisuus. Subjektiviivisen hyvinvoinnin muodostaa ihmisen kokema elämän laatu ja sitä on huomattavasti vaikeampi mitata kuin edellisiä osa-alueita. (Törrönen 2012, 33.)

Tarpeita tarkastellaan eritasossa olevina välillisinä arvoina, joilla tavoitellaan korkeampaa päämäärää. On oltava kuitenkin mahdollisuus osallistua täysipainoisesti omaan elämänmuotoonsa. Tulisi voida osallistua myös siihen elämänmuotoon, jossa haluaisi elää. Tästä seuraa mahdollisuus tehdä tietoisia ja vapaita valintoja ja toimia niiden mukaisesti. (Aaltio 2013, 60.)

Suomessa on kotoutumislaki, jolla tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä. Maahanmuuttajalle annetaan yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla tuetaan myös hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotoutumista edistetään ja tuetaan viranomaisten ja muiden tahojen järjestämällä palveluilla ja toimenpiteillä. (Työ- ja elinkeinoministeriö i.a.)

Kotouttamislain tavoitteena on edistää maahanmuuttajien tasa-arvoa ja valinnan vapautta. Tähän käytetään toimenpiteitä, joilla tuetaan yhteiskunnassa tarvittavien tietojen ja taitojen saavuttamista. Lailla turvataan myös välttämätön toimeentulo ja huolenpito. Maahanmuuttajalle laaditaan kotouttamisohjelma yhdessä työvoimaviranomaisten ja muiden viranomaisten sekä KELAn kanssa. Suunnitelmassa mainitaan tavoitteet, toimenpiteet ja voimavarat sekä yhteistyö toimijoiden kesken. Kotouttamissuunnitelma on laadittava viimeistään, kun työttömyyttä tai toimeentulotukiasiakkuutta on kestänyt viiden kuukauden ajan ja suunnitelma loppuu kolmen vuoden päästä siitä, kun henkilö on kirjattu ensimmäisen kotikunnan väestörekisteriin. Kotouttamistuki muodostuu työmarkkinatuesta annetun lain sekä toimeentulotuesta annetun lain mukaisesta toimeentulotuesta. (Finlex i.a. Kotouttamislaki)

Pohjoismainen hyvinvointivaltio on monella tavalla onnistunut vähentämään köyhyyttä, edistämään eri yhteiskuntaryhmien ja sukupuolten tasa-arvoisuutta. Tällä on parannettu marginaaliryhmien asemaa maassamme. Hyvinvointi on yhteydessä kansalaisten terveyteen, toimeentuloturvaan, ympäristön tilaan, kulttuurin monimuotoisuuteen sekä tasa-arvoisuuden toteutumiseen. Eriarvoisuutta vähentämällä lisätään hyvinvointia. (Aaltio 2013, 72.)

Palvelujärjestelmällä on tärkeä asema hyvinvoinnissa ja se vaikuttaa myös elämänhallintaan erityisesti kasvatuksen, koulutuksen ja sosialisointien alueilla. Palvelut rakentavat hyvinvointia ja tukevat elämänhallintaa negatiivisissa elämäntilanteissa. (Aaltio 2013, 70.)

Lapsen hyvinvointi muodostuu perheiden omien voimavarojen lisäksi sosiaaliturvajärjestelmästä. Perheen ulkoiset ja sisäiset voimavarat toimivat suojaavina tekijöinä. Ne voivat toimia myös riskitekijöinä. Perheen ulkoiset tekijät ovat: perheen taloudellinen asema, asumistaso, vanhempien koulutustaso ja ammatti. Sisäisiä tekijöitä ovat: perheen historia, vanhempien ja lasten persoonallisuus sekä vuorovaikutussuhteet perheenjäsenten välillä. (Forssén 2005, 30.)

Suomalaisten hyvinvointi on perinteisesti rakentunut yhteiselle tahdolle ja periaatteelle: Kaveria ei jätetä. Ehkäisemällä eriarvoisuuden kasvua, säilytämme ihmisten luottamuksen yhteiskuntaan ja sosiaaliturvaan. Jos eriarvoisuus kasvaa, kansalaisten usko tulevaisuuteen häviää. Yhteiskunnalta vaaditaan sosiaalisesti kestäviä päätöksiä, jotka ovat oikeudenmukaisia ja tasa-arvoa kunnioittavia. Väestöliitto pyrkii myös edistämään suomalaisten perheiden hyvinvointia. Perhe on Suomessa hyvin myönteinen asia. Suurimpana haasteena on, miten saavuttaa ja säilyttää onni ja tyytyväisyys omassa elämässä. Ihmissuhteiden arvo on tässä suhteessa erittäin suuri. (Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus 2011, 5-6).

Lev Vygotskyn **kulttuurihistoriallinen teoria** lähtee yksilön omista kulttuurilähtökohdista, ja niillä on tärkeä merkitys lapsen kehityksen kannalta. Jean Piaget'n **kehitysteoria** lähtee lapsen eri kehitysvaiheista, joilla on ehkä vielä suurempi merkitys lapsen hyvinvoinnille. Kehitysteorian avulla pyritään ratkaisemaan ongelmia ja käsittelemään tietyt kehitysvaiheet eri kulttuurien näkökulmasta. Kehitysvaiheet ovat: kiintyminen,

kielen kehitys ja ajattelun kehittyminen erilaisten kokemusten kautta. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 27-31.)

Vygotsky kritisoi Piagetin teoriaa, koska hänestä lapsen kehitykseen vaikuttivat enemmän opetus- ja kasvatusympäristö kuin biologiset lainalaisuudet. Kasvatusympäristö voi siirtää yhteiskunnallisen kehitysprosessin uuteen yksilöön. Hän näki puheen ensimmäisenä tehtävänä tiedottamisen, sosiaaliset suhteet ja ympäristöön vaikuttamisen. Hänelle oli keskeistä sosiaalinen toiminta, jonka kautta sisäinen ja ulkoinen kohtaavat ihmisessä. Sosiaalisten tilanteiden laadulla oli suuri merkitys ihmisen psyykkiselle kehitykselle. Hänestä yksilöllinen tietoisuus muodostuu kollektiivisen sosiaalisen toiminnan, kulttuurin, erilaisten merkkienannon ja yksilöllisen toiminnan kautta. (L.S. Vygotski ja kulttuurihistoriallinen koulukunta i.a.)

Mary Ainsworth ja John Bowlby ovat **kiintymysteorian** käyttöönottajat. Kiintymyksen syntymiseen kuuluu kuusi osatekijää, joista viisi koskee kaikkia lapsen lähellä olevia, joihin hänellä on läheinen suhde. Suhdetta kuvaavat osatekijät ovat: 1. Lapsen muodostama suhde aikuiseen on pysyvä tai jatkuva. 2. Kiintymyksen kohde on tietty henkilö. 3. Suhde on emotionaalisesti tärkeä lapselle. 4. Tavoitteena on yhteydenpito toiseen ihmiseen. 5. Vastentahtoinen ero aiheuttaa ahdistusta. 6. Välttämätön asia kiintymyssuhteen rakentumiselle on turvan, hyvänolon ja lohdun etsiminen toiselta ihmiseltä. (Hughes 2011, 19.)

Nämä kuusi ihmissuhdepiirrettä ovat tärkeitä lapsen kehityksen kannalta. Turvallinen kiintymyssuhde tukee lapsen kehitystä monella osa-alueella. Kehitys kohdistuu sekä fysiologiseen että emotionaaliseen säätelyyn, itseluottamuksen muodostumiseen, lannistumattomuuteen, sosiaalisiin suhteisiin ikätovereihin, empatiataitoihin, symbolisiin leikkeihin, ongelmanratkaisukykyyn, älylliseen kehitykseen, viestinnällisiin ja kielellisiin taitoihin sekä oman minuuden eheyttämiseen ja omanarvontunteeseen. (Hughes 2011, 20.)

Turvallisella kiintymyssuhteella ei ole vaikutusta vain lapsuuteen, vaan se vaikuttaa pitkälle aikuisikään asti. Tästä syystä on tärkeätä, että kiintymyssuhteissa ei ilmene huomattavia häiriöitä. (Hughes 2011, 20.)

Kahdella kolmanneksella lapsista on turvallinen kiintymyssuhde, mutta kolmasosa lapsista kärsii turvattomasta kiintymyssuhteesta. Heilläkin on yleensä jonkin asteinen jäsentynyt kiintymysmalli, mutta ei varsinaista suhdetta. Tällaiset lapset ovat alttiita erilaisille kehityksen poikkeamille. Kun lapsella on järjestymätön kiintymyssuhde, hänellä ei ole luottamusta itseensä eikä vanhempiinsa. (Hughes 2011, 21.)

Lapsen tärkein kehitystehtävä on kiintymyssuhteen luominen hänelle tärkeisiin aikuisiin tunnetasolla. Tästä muodostuu lapsen sosiaalisen kehityksen ja sosiaalisten taitojen pohja. Tämän lisäksi tästä muodostuu pohja myös lapsen kognitiiviselle kehitykselle. Turvallisessa kiintymyssuhteessa rakentuu minuus, joka on käsitys itsestä itsenäisenä ihmisenä sekä käsitys ihmisten välisistä vuorovaikutussuhteista. Kun lapsen minuus kehittyy, kehittyvät myös itsekontrolli ja tunteiden säätelykyky. Nämä ovat tärkeitä sosiaalisen kompetenssin osatekijöitä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26-27.)

Minuutta ei voi opettaa lapselle eikä se synny virikkeistä. Tärkeintä ovat lapsen varhaiset hoivakokemukset. Positiivinen hoivakokemus luo pohjan hyvälle itsetunnolle ja arvokkuudelle omasta itsestä. Jos lapsi kokee puutteellisia hoivakokemuksia, hänelle tulee kielteinen käsitys itsestä, muista sekä ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 27.)

Päivähoidossa on tärkeitä hoitajien pysyvyys. Lapsi tarvitsee myös siellä pysyvyyttä ja pysyvää aikuissuhdetta. Tutut ja pysyvät hoitajat vähentävät myös lasten kokemaa stressiä ja eroahdistusta. Vieraisissa ja pelottavissa tilanteissa he voivat turvautua tuttuun hoitajaan ja tämä vähentää lapsen ahdistusta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 127.)

5.2 Asunnottomuus ja tilat

ETHOS-luokittelun mukaan ”koti” jakautuu tilalliseen, sosiaaliseen ja lailliseen osa-alueeseen, joiden puutteet määrittävät **asunnottomuuden** muodon. Tilallinen määritelmä tulee kansalaisten laatusuosituksista asunnosta, johon henkilöllä on yksinoikeus. Sosiaalinen määritelmä liittyy yksityisyyteen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen ja laillinen osa-alue pitää sisällään asumisoikeuden lailliset perusteet. Asunnottomiksi ihmisiksi luokitellaan ihmiset, jotka asuvat seuraavanlaisissa ratkaisuisissa: kaduilla, en-

sisuojissa, asumispalveluissa, turvakodeissa, maahanmuuttajien majoituksissa, laitoksista vapautuvat vangit, pitkäaikaista tukea saavat asunnottomat, epävarmoissa olosuhteissa asuvat, häätö- tai väkivallan uhan alla elävät, tilapäisissä, epätyypillisissä tai asumiskelvottomissa asuvat ja äärimmäisessä tilanahtaudessa asuvat. (ETHOS yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot i.a.)

Suomessakin asunnottomat asuvat pääsääntöisesti samoissa väliaikaisratkaisuihin kuin edellä mainittiin. Asunnottomat henkilöt majoitetaan yleensä esimerkiksi ensisuojiin, asuntoloihin, tilapäismajoitukseen, tuettuun tilapäiseen asumiseen, turvakoteihin, vastaanottokeskuksiin, lastenkotiin, sijaisperheisiin, hoitolaitoksiin, sukulaisten ja tuttavien luokse tai ensikotiin. Vaihtoehtoina yhteiselle perhemajoitukselle on Forenomin sisustetut huoneistot, hotellit ja väliaikaisasunnot. Väliaikaismajoitukset ovat usein vain aikuisille ja silloin perhe hajautetaan ja lapset voidaan laittaa väliaikaiseen sijoitukseen. Joillakin perheillä voi olla niin onnellinen tilanne, että he voivat majoittua jonkun sukulaisten tai tuttavan luokse. Monet asunnottomat perheet koostuvat äiti ja lapsi tai lapset yhdistelmästä. Pienen vauvan kanssa äiti ja lapsi voivat olla ensikodissa ja väkivaltatilanteissa äiti ja lapset voivat odottaa turvakodissa asunnon saantia. (Rautiainen 2012 henkilökohtainen tiedonanto)

Erilaiset elämäntilanteet voivat luoda tarpeen tilapäisasumiselle. Näitä voi olla: väkivalta perheessä, jolloin hakeudutaan turvakotiin tai lapsen odotus ja syntymä, jolloin hakeudutaan ensikotiin. Näissä paikoissa saa henkilökunnalta tukea omaan elämäntilanteensa ja opetetaan myös elämäntilanteen hallintaa. (Helsingin sosiaalivirasto i.a.)

Lapsuuden muuttuvat tilat -kirjasta voidaan todeta kuinka tärkeitä erilaiset **tilat** ovat lapsille. Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä muotoutuu erityisesti tilan käyttöön ja määrittelyyn liittyvissä erilaisissa arjen käytännöissä. Lapsille käytäntöihin kuuluvat muun muassa kaupungilla liikkuminen, matkustaminen, iltapäiväkerhotoiminta ja erilaiset viestintäteknologiat ja niiden käyttö. Nykyisin tilat ovat moninkertaistuneet, jakaantuneet ja erilaistuneet entisiin sukupolviin nähden. Eläminen kokonaisuudessaan on siirtymistä tilasta toiseen ja pyrkimyksenä on selvittää näistä siirtymistä mahdollisimman vähin kolhuin. (Strandell, Haikkola & Kullman 2012, 7-9.)

Tutkijoiden näkemyksen mukaan tila on saanut hyvin laajat ja erilaiset tarkoitukset. Lähes kaikki toimintamme lasketaan kuuluvaksi johonkin tilaan. Tila on se, jossa liikutaan ja toimitaan, mutta siihen lasketaan myös erilaiset viestintävälineet ja niiden käyttö. Tila on muuttunut kovasti vanhempien omasta lapsuudesta ja muuttuu koko ajan lisää ja tuo lisää haasteita vanhemmille ja lapsille. Tila on myös hyvin erilainen eri kulttuureissa. Myös viranomaiset ottavat kantaa tiloihin lapsen kehityksen turvaamiseksi. Viranomaiset ovat asettaneet erilaisia ikäsuosituksia ja ohjeistuksia vanhempien ja liikkeenharjoittajien avuksi.

6 TUTKIMUSPROSESSI

Loppukesällä 2012 esitin ideapaperin opinnäytetyökseni. Idean löytämisen jälkeen hankin kirjallisuutta ja materiaalia niin Suomesta kuin ulkomailtakin. Aineiston hankkiminen ja tutkinta jatkui koko prosessin ajan. Opinnäytesuunnitelman esitin myös jo vuoden 2012 lopussa ja muokkasin sitä lupahakemuksia varten useampaan kertaan. Varsinaisen tutkimusluvan sain syksyllä 2013.

Haastatteluihin osallistumisen aloitin heti tutkimusluvan saatuaani. Kävin yhdessä päättökija VTT Marja Katiskon kanssa haastattelemassa maahanmuuttajia maahanmuuttajapalveluissa, jossa virkailija toimi tulkkina. Yhden haastattelun teimme perheen kotona. Kaksi haastattelua oli jo tehty aikaisemmin ja tutustuin niihin litteroidun materiaalin perusteella.

Haastatteluissa selvitin asunnottomien asumisuraa ja asunnottomuuden tai puutteellisten asumisolosuhteiden vaikutusta perheen hyvinvointiin ja lapsen kasvuympäristöön. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Keskusteluosuudet kerättiin oppimispäiväkirjasta ja harjoitteluraportista sekä henkilökohtaisten havaintojen kautta. Haastattelujen avulla pyrin saamaan mahdollisimman kokonaisvaltaisen ja tarkan kuvauksen perheen ja lasten nykytilanteesta perheen omien sanojen ja kokemusten kautta.

Haastatteluista tehtiin käsitekartta, jonka keskiössä olivat perhe ja lapset ja ympärillä haastatteluissa esille tulleet asiat perheen hyvinvoinnin ja varhaislapsuuden ympäristötekijöiden näkökulmasta. Aiheet kerättiin taulukkoon aihealueittensa mukaan ja analysoitiin tapaustutkimuksena kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen.

Olin alun alkaen ajatellut haastattelevani suomalaisia asunnottomia perheitä ja olin tehnyt kyselykaavakerunon. Kun työni painopiste vaihtui maahanmuuttajiin, olin kääntänyt kaavakkeen tärkeimpiä asioita englanniksi. Haastattelut kulkivat kuitenkin eri tavalla, kun olin ennakkoon ajatellut ja hylkäsin kaavakkeen jo heti ensimmäisen haastattelun yhteydessä. Asettauduin vain kuuntelijan rooliin ja tein lisäkysymyksiä tarvittaessa. Sain kuitenkin moniin suunnittelemiini kysymyksiini vastauksen ihan vain vapaan keskustelun välityksellä.

Kun hylkäsin kyselykaavakkeeni, muutin myös lähestymistapaa ja tutkimusongelmaa. Maahanmuuttajien tilanteessa asioihin vaikuttavat monet muutkin tekijät kuin kantaväestön asunnottomuudessa tulee esille. Tilanteessa piti ottaa huomioon kulttuurinen tausta ja elämäntilanne sekä kielelliset ongelmat. Myös haastattelutilanteissa piti ymmärtää, että kanssakäyminen ja kohtaaminen eivät välttämättä ole samanlaista kuin kantaväestön keskuudessa. Tervehdystenvaihdoissa piti tarkkailla tilannetta ja elää sen mukaan. Myös nauhurin käyttö haastattelussa muutti haastattelun luonnetta ja haastattelutavat olivat varovaisempia sen suhteen mitä sanoivat (Virtanen & Vilkama 2008, 135).

Litteroin haastattelut sanasta sanaan ja se vei huomattavasti enemmän aikaa, kun olin ajatellut. Litteroidusta materiaalista sekä harjoittelujaksoltani keräämästäni materiaalista kokosin taulukkoon asioita, jotka olivat tulleet esille haastatteluissa. Sen jälkeen aloin käsittelemään saamiani tuloksia keräämäni kirjallisen tutkimusaineiston valossa ja etsimään näistä materiaaleista yhteneviä asioita haastatteluille.

Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka ohjelman tutkija pyysi minulta, että tutustuisin kansainväliseen aineistoon perheiden ja lasten asunnottomuudesta. Tarkemman tarkastelun kohteeksi otettiin Kanada ja tutkittiin miten asunnottomuutta hoidetaan siellä. Maan harjoittama maahanmuuttopolitiikka on monikulttuurispainotteista kuten Suomenkin. Tästä sain itselleni reflektiopintaa pohdinnalleni asunnottomuudesta ja heidän hyvinvointinsa tilasta.

7 AINEISTON KERTOMAA

Tutkin aluksi asumispolkua haastattelujen pohjalta. Varsinaisen aineiston analyysin aloitin käsittekartan tekemisellä. Keskiössä olivat perhe ja lapset. Ympärillä asiat, jotka nousivat haastatteluista ja vaikuttivat perheen hyvinvointiin. Esille tulleita asioita olivat muun muassa asumisratkaisut, tilat, perheen saama tuki ja sen muodot, sosiaaliset suhteet, uskonnon ja kulttuurin merkitys, vanhempien työtilanne, lasten päiväkoti ja koulu, sukulais- ja ystävyysuhteet, perheen terveydellinen tilanne sekä tietämys asioista.

Haastateltavieni sukupuolirakenne oli viisi miestä ja yhdeksän naista. Haastatelluista neljä oli alle 25-vuotiaista. Haastatelluilla oli yhteensä 16 lasta, joista 12 oli 0 - 8 vuotiaita.

Lähes kaikki haastateltavat olivat tulleet Suomeen pakolaisina oman maansa vaikean tilanteen vuoksi ja etsivät turvaa perheelleen. Tänne tullessaan he olivat sijoittuneet pohjoisessa oleviin vastaanottokeskuksiin ja sieltä sitten lopulta ajautuneet pääkaupunkiseudulle. Lähes kaikki olivat itse halunneet pääkaupunkiseudulle parempien palveluiden ja ystävyysuhteiden vuoksi.

Tutkimustulosten analyysiin käytin hyvinvointi-, kulttuurihistoria-, kehitys- ja kiintymyssuhdeteorioita. Lisäksi taustalla olivat käsitteet maahanmuuttaja, pakolaisuus, etnisyys, asunnottomuus, lapsuuden tilat, perhe ja laajennettu perhe ja sosiaaliset taidot. Aineiston analyysi tehtiin laadullisen tutkimuksen menetelmin. Tuloksia analysoitiin perheen ja lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta. Kulttuurin ja uskonnon vaikutus perheiden elämään oli niin ilmeinen, että ne nostettiin esiin myös tutkimustuloksissa.

Haastateltavat olivat tyytyväisiä pääsääntöisesti asumisen laatuun, kun tarkasteltiin mukavuuksia ja asuinalueita. Hei eivät olleet tyytyväisiä asuntojen kokoon tai perheen jäsenten yksityisyyteen. Asuinalueet olivat heistä turvallisia, ja he katsoivat, että heillä oli oma vapaus.

Ne jotka elivät väliaikaisratkaisuissa tai täysin vailla omaa asuntoa, toivoivat pikaista asunnon löytymistä ja tilanteen selviämistä. Suomen ilmasto ei sovellu ulkona asumi-

seen. Useampi kertoi, kuinka hän oli palellut ulkona ja odottanut pääsyä jonkun tuttavan luokse.

Turvakodilla olevia huoletti tulevaisuus ja tilanteen selviäminen. Voivatko he mennä takaisin kotiin vai joutuvatko he etsimään uuden asunnon ja rakentamaan elämänsä uudelleen? –ajatus oli monen mielessä ja huolena. He kiittivät turvakodin henkilökuntaa saamastaan tuesta ja neuvoista sekä siitä, että heitä oikeasti autettiin ja heidän kanssaan käytiin hoitamassa asioita.

Tilat, joissa perheet liikkuvat, olivat pääsääntöisesti oma koti ja sen lähiympäristö. Lapset olivat päiväkodissa tai koulussa ja vain pienimmät äitinsä kanssa kotona. Haastateltavat olivat tyytyväisiä siitä, että lapset oppivat nopeammin kuin he uuden kulttuurin. Lapset oppivat suomenkielen helposti päiväkodissa tai koulussa. Lisäksi he olivat tyytyväisiä siihen, että lapset saavat suomalaisia ystäviä ja käyvät erilaisissa harrastuksissa. Vanhemmat pyrkivät myös ottamaan osaa lasten elämään päiväkodissa, koulussa ja harrastuksissa. Myös turvakodilla olleet lapset kävivät normaalisti koulua ja viettivät päivänsä päiväkodissa. Lapsille on tärkeätä, että mahdollisimman normaali elämäntapa säilyy ja että rutiineista pidetään kiinni.

Joskus päiväkotia oli kaukana kotoa, kun pyrittiin säilyttämään suhde tuttuihin päiväkodin rutiineihin ja henkilökuntaan. Haastateltavat käyttivät kulkemiseen julkista liikennettä ja vain yhdellä oli oma auto. Haastateltavat asioivat lähialueilla olevissa liikenteissä ja käyttivät lähialueiden palveluita.

Jokaisella haastateltavalla oli puhelin, jolla he pitivät yhteyttä ystäviinsä. Jotkut jopa soittivat omaisilleen kotimaahansa. Kotona haastatellulla perheellä oli televisio. Perheet näyttivät myös arvostavan kaunista kotia ja panostivat siihen.

Perheen saamat tuet puhuttivat haastatteluissa. He kiittelivät saamaansa rahallista tukea, mutta ongelmana nähtiin se, jos henkilöllä ei ollut pankkikontaktia tai tilinumeroa, niin tuet piti hakea käteisenä Hakaniemen sosiaaliasemalta. Haastateltavien mielestä raha ei kuitenkaan ratkaise kaikkia ongelmia ja he ilmoittivat tarvitsevansa muitakin tukipalveluita. Haastatellut olisivat kaivanneet muun muassa lastenhoitoa, jotta vanhemmille jäisi omaa aikaa ylläpitää omaa suhdettaan. Lastenhoidon myötä he saisivat voimavaroja

eivätkä olisi niin väsyneitä. He jaksaisivat paremmin lastensa kanssa ja parisuhde voisi paremmin.

Osa perheistä oli käyttänyt lain suomaa perheiden yhdistymisen mahdollisuutta, mutta moni odotti vielä yhdistymistä. Perheillä oli lapsia vielä omassa kotimaassaan ja sisarukset eivät olleet koskaan nähneet toisiaan. Jos vanhemmat tulivat eri aikaan Suomeen, oli vanhemmalla uusi tutustuminen omiin lapsiinsa. Suhteiden luominen ei välttämättä sujunut yksinkertaisesti. Ikävä oli läsnä perheiden arjessa.

Kaikkien haastateltavien omat perheet ja sukulaiset olivat myös pääsääntöisesti kotimaassa. Jollakin perheillä oli sukulaisia tai ystäviä Pohjoismaissa. Heihin oltiin tiiviimmässä yhteydessä kuin kotimaassa oleviin henkilöihin ja jopa vierailut olivat mahdollisia.

Kaikilla oli oman etnisen ryhmänsä edustajia tai muita maahanmuuttajia ystävinä. Kennelläkään aikuisella ei ollut suomalaista ystävää. Kaikki halusivat tutustua suomalaisiin ja saada heistä ystäviä, mutta pitivät ystävyystymistä vaikeana. Heistä oli helpompi lähestyä muita maahanmuuttajia kuin kantaväestöä. Yksi haastateltava kertoi, ettei ymmärrä suomalaisten halua olla yksin. Hän itse ei tahdo olla yksin, vaan hän kaipaa seuraa ja elämää ympärilleen. Tässä tulee esille kulttuurierot ja maahanmuuttajien suomalaista yhteisöllisempi elämäntapa.

Haastateltavista kukaan ei ollut töissä, mutta osa kävi koulua tai opetteli suomenkieltä kotouttamislain turvin. Kaikki olivat sitä mieltä, että suomenkielen opiskelu on vaikeata. Yksi haastateltava ihmetteli Suomen käytäntöä, että kaikkiin töihin vaaditaan opetusluterilainen kielitaito eikä pelkkä kielitaito riitä. Hän harmitteli, kun ensin pitää opiskella monta vuotta kieltä ja sitten vielä ammattiin. Useampi haastateltava kaipasi töitä ja olisi ollut heti valmis lähtemään töihin, jos niitä olisi ollut tarjolla. Kielitaito ja kouluttamattomuus olivat työnsaannin esteinä. Naiset olivat valmiita olemaan kotona pienempien lastensa kanssa ja vierastivat liikkumista kodin ulkopuolella ja jopa stressaantuivat siitä.

Haastateltavat kiittivät Suomen hyvää terveydenhoitojärjestelmää. He olivat saaneet apua terveydellisiin ongelmiinsa, vaikka heillä ei ollutkaan vakituista asuntoa. Psykkisesti elämä ahtaissa oloissa aiheutti harmia, huolta ja väsymystä. Lääkärit olivat aktiivisesti yrittäneet vaikuttaa lausunnoillaan perheiden tilanteisiin. Puoltolausunnoilla ei valitettavasti ollut yleensä mitään merkitystä, mutta haastateltavat olivat tyytyväisiä, että heitä oli tuettu ja kuunneltu.

Useampi haastateltava harmitteli sitä, että heillä ei ole tietämystä Suomen käytännöistä ja omista oikeuksistaan. Monia oikeuksia oli jäänyt käyttämättä tietämättömyyden vuoksi. Monia oli myös huijattu läheisten toimesta uskomaan, että tilanne Suomessa olisi parempi ja kaikilla olisi mahdollisuus hyvään asuntoon ja toimeentuloon. Monen turvakodilla olleen ongelmana oli, että omainen oli johtanut heitä tarkoituksella harhaan Suomen laki ja sääntöasioissa.

Tutkimusten tuloksia ja arviointia olen tarkastellut tässä esille nousseiden ajatusten ja mahdollisten epäkohtien valossa. Lajittelin ne käsitekarttaan ja kävin ne läpi käyttämästäni aikaisemmasta tutkimusmateriaalista esille tulleiden havaintojen kautta. Jokainen haastateltava toi esille uskonnon ja kulttuurin erot tavalla tai toisella. He olivat huolissaan, kun joutuivat toimimaan vastoin omaa uskontoaan ja kulttuuriaan.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA ARVIOINTI

8.1 Uskonnon ja kulttuurin vaikutus asumisjärjestelyihin

Suurimmalla osalla haastatelluista oli jonkinlainen asumispaikka, mutta se ei vastannut heidän tarpeitaan eikä tuntunut kodilta heidän kulttuuristen näkemystensä kautta. Vain kaksi haastateltavaa oli joutunut viettämään öitä myös ulkotiloissa. Haastatelluista osa toi esille kodin tuoman turvan ja sen, ettei tarvitse pelätä koko ajan ja myös vapaus nostettiin esille haastatteluissa. Yksi haastatelluista oli ollut asutettuna valmiiksi kalustettuun yksityisen yrityksen tarjoamaan asuntoon.

Maahanmuuttajat ovat sijoittuneet melko paljon alueellisesti, koska kaupungin vuokra-asunnot ovat jakautuneet epätasaisesti ja erityisesti isojen asuntojen saatavuus on vaikuttanut siihen, minne he ovat voineet sijoittua. Omissa valinnoissaan he painottavat halua asua lähellä omaa etnistä yhteisöä ja uskonnon harjoittamiseen liittyviä paikkoja. He arvostavat lähellä olevia päivittäistavara-kauppoja ja hyviä julkisia liikenneyhteyksiä. Erityisesti kotiäideille nämä asiat ovat tärkeitä. Maahanmuuttajien keskittyminen tiettyille asuntoalueille on tuonut tullessaan ikävän ilmiön eli ulkomaalaisvastaisuuden, joka kasvattaa ulkomaalaistaustaisten henkilöiden turvattomuuden tunnetta. (Virtanen & Vilkama 2008, 140-141.)

Ahtaat asumisolosuhteet ja huoneiden vähäisyys ja oman yksityisyyden mahdollistamat järjestelyt ovat hankalia ja vaikeuttavat arkea. Muslimiuskonossa ja kulttuurissa ei ole toivottavaa, että tytöt ja pojat nukkuvat samassa huoneessa sen jälkeen, kun he ovat täyttäneet seitsemän vuotta. Kun on vähän huoneita, ei voi eritellä lapsia iän ja sukupuolen mukaan omiin huoneisiinsa, varsinkin kun lasten sukupuolijakautuma voi olla epätasainen. Äidit toivoisivatkin niin suuria asuntoja, että teini-ikäiset lapset voisivat saada omat huoneet. (Virtanen & Vilkama 2008, 142.)

Yleisesti haastateltujen perheiden käytössä oli vain yksi huone, keittokomero ja WC. Vaikka perheet koostuivat vain ydinperheestä eikä laajennetusta perheestä oli heillä ahdasta ja vaikeuksia pystyä noudattamaan kulttuurisia ja uskonnollisia sääntöjä. Haastateltava kertoi, ettei heillä ole sänkyä, vaan kaikki nukkuvat lattialla. Huoneistossa ei

ole tilaa sängyille. Ahtaissa olosuhteissa ei voida ottaa huomioon kaikkia uskonnon ja kulttuurin sanelemia ehtoja, vaan on tultava jotenkin toimeen.

Yksinäinen opiskeleva haastateltava joutui tekemään läksynsä kirjastossa, koska hänellä ei ollut kotia tai paikkaa missä tehdä niitä. Teini-ikäisille koululaisille ei löytynyt paikkaa läksyjen tekoon. Heillä oli asunto, mutta yksiössä ei ole tilaa eikä rauhaa läksyjen tekoon. Samassa asunnossa oli neljä muutakin asukasta.

Haastatteluissa kävi ilmi, että monet asuivat myös kotimaassaan ahtaasti suuren lapsimäärän takia tai yleensä sen takia, että siellä perhe on huomattavasti laajempi käsite kuin täällä ja lähes koko suku voi asua yhdessä. Mukavuuksia heillä ei välttämättä ollut. Odotukset olivat tänne tultaessa toisenlaiset, koska heidän mielestään asuminen on täällä laadukkaampaa ja he odottivat myös itse tilavampia asuntoja.

Ahtauden ja asumisviihtyvyyden laadun lisäksi suuri lapsimäärä aiheuttaa myös väistämättä melua, joka häiritsee muita asukkaita ja tästä seuraa huomautuksia ja varoituksia. Kun lapsilla ei ole leikki- ja oleskelutiloja, niin heistä tulee rauhattomia ja yleensäkin omaa rauhallista paikkaa on mahdotonta löytää. Ahtaus kiristää sekä lasten ja vanhempien keskinäisiä että naapuruussuhteita. (Virtanen & Vilkama. 2008, 143.) Haastateltava perhe kertoi, kuinka heillä on nykyisin todella riitaisaa, vaikka yleensä ei ole. Lapset käyvät toistensa sekä vanhempien hermoille. Riidat ovat yleistyneet. Naapurit puolestaan ovat valittaneet melusta jopa lapsen itkusta.

Melun lisäksi suurperheet aiheuttavat taloyhtiöille muitakin ongelmia. Koska asunnot ovat soveltumattomia suurperheille, asunnoille aiheutuu normaalia enemmän niin asunnon kuin kodinkoneidenkin kulumista. Asunto voidaan myös käyttää väärin ja kaikesta tästä taas seuraa erimielisyyksiä perheiden ja kiinteistö- ja huoltoyhtiöiden välille. Usein maahanmuuttajataustaisilta puuttuu myös kotivakuutus, ja vahinkojen korvaaminen tuottaa vaikeuksia ja erimielisyyksiä. (Virtanen & Vilkama. 2008, 143.) Eräs haastateltava kuvasi pyykinpesun vaikeutta, kun pyykkiä tulee niin paljon. Myös ruoanlaitto aiheuttaa harmia, kun tilat ovat pienet ja tuuletus ikkunan kautta on vaikea järjestää ja naapurit voivat valittaa hajuhaitoista.

Islamilaiseen uskuntoon liittyy myös paljon puhtauteen ja terveyteen liittyviä ohjeita. Huono sisäilma on myös hyvin ratkaisevaa heille. He eivät ole tottuneet koneelliseen ilmastointiin, vaan he haluavat pitää ikkunoita auki ja tuulettaa niiden kautta. Suomesahan hyvin harvoin on ikkunoita kylpyhuoneissa ja se koetaan hankalaksi asiaksi. Kylpyhuoneisiin toivottaisiin lisää käsisuihkuja ja bidee-altaita, koska nämä helpottavat rukoilua edeltävää jalkojen pesua. (Virtanen & Vilkama. 2008, 149.)

Naiset toivoisivat myös ovella suljettavia keittiöitä eikä tupakeittiöitä, joita meillä suositetaan. He eivät halua, että vieraat näkevät mitä keittiössä puuhaillaan ja silloin he voivat olla myös ilman huntua, jos he ovat yksinään suljetussa tilassa ja askareiden teko on helpompaa. He toivoisivat myös isompia olohuoneita, jossa miehet voisivat kokoontua ja naiset voisivat olla keittiössä keskenään. Muutenkin toivelistalla on enemmän ovia ja suljettavia tiloja avoimien ratkaisujen sijasta. He kaipaavat näkösuojaa tarjoavia seiniä ja verhojakin käytetään siihen tarkoitukseen. Suomessa on usein vain yksi verhotanko ja somalit haluaisivat laittaa kahdet verhot päällekkäin; ohuet pitsiverhot ja sitten paksummat verhot päälle. Päivällä pitsiverhot suojaisivat näkyvyydeltä, mutta päästäisivät sisään valoa ja paksummat verhot suojaavat illalla näkyvyydeltä. (Virtanen & Vilkama. 2008, 148.) Haastateltuperhe esitteli kotiaan ja toi esille samoja asioita, joita myös he kaipasivat ja toivoivat seuraavassa kodissaan olevan mahdollisuuden toteuttaa.

8.2 Sosiaalisten suhteiden ja taitojen sekä perheen tilojen vaikutus hyvinvointiin

Ihmisille on tärkeitä muiden ihmisten seura ja yhdessäolo menee yleensä yksinolon edelle ja sosiaalisuus on halu olla toisten kanssa (Keltikangas-Järvinen 2012, 50). Niin kuin jo analyysi osiossa tuli esille yhteisölliseltä kulttuurista tulevat ihmettelevät suomalaisten halua olla yksin, kun he taas eivät viihdy yksin.

Lapsi tarvitsee pysyvää aikuissuhdetta ja siksi on tärkeätä, ettei päiväkodin henkilökunta vaihdu usein (Keltikangas-Järvinen 2012, 127). Pyrkimys säilyttää lapsella sama hoitosuhde, riippumatta siitä missä perhe asuu, on hyvä periaate ja tärkeä lapsen hyvinvoinnin kannalta.

Haastateltavat olivat huolissaan miten sosiaaliset suhteet ja ystävät sekä ympäristö vaikuttavat heidän lapsiensa moraaliseen näkökulmaan kulttuurin eroavaisuuksien vuoksi. He pelkäsivät, että lapset ja nuoret sopeutuvat nopeammin suomalaiseen yhteiskuntaan ja se voi aiheuttaa vaikeuksia. Pelkoa siitä, että lapset muuttuvat erilaisiksi ja unohtavat oman kulttuurinsa ja alkuperänsä on vanhempien huolenaiheena. Vanhemmista lapset ovat liiaksi alttiita erilaisille vaikutteille.

Muiden saman etnisen ryhmän läheisyys on tärkeätä kotiäideille, ja niille joilla on heikko suomenkielen taito. Heidät koetaan tarpeelliseksi naapuriavuksi. Useimmat haastateltavat kokivat suomalaiset naapurit vaikeasti lähestyttäviksi. He hakivat apua mieluummin omiltaan ja tukeutuvat tosiinsa. Kotiäidit ovat esittäneet toivomuksen, että naapuristossa asuisi avoimia ja mukavia suomalaisia, jotta he voisivat tutustua heihin ja sitä kautta oppisivat myös suomen kieltä ja suomalaisia tapoja ja kulttuuria. (Virtanen & Vilkama. 2008, 140-141.)

Monessa Afrikan maassa nuoret asuvat kauan vanhempiensa kanssa. Tytöt muuttavat pois kotoaan yleensä vasta kun avioituvat. Suomessa tilanne on kuitenkin olosuhteiden pakosta muuttunut ja nuoret pyrkivät muuttamaan pois kotoaan täytettyään 18-vuotta. He eivät välttämättä haluaisi muuttaa, mutta uhrautuvat perheen hyvinvoinnin vuoksi. (Virtanen & Vilkama 2008, 143.) Tämä lisää nuorten maahanmuuttajien asunnottomuutta.

Islamilaiseen kulttuuriin kuuluu vahvasti vanhojen ihmisten kunnioittaminen ja perheenjäsenistä huolehtiminen myös vanhuksina. Tämä aiheuttaa myös vaatimuksia asumiselle, jos samaan asuntoon täytyy saada isovanhemmat, vanhemmat ja lapset. Useiden sukupolvien yhteisasuminen asettaa omia haasteita asuntopolitiikalle. Ahtaus on voinut aiheuttaa nuorille negatiivisia kokemuksia lapsuudesta ja heidän omat perhesuunnitelmansa ovat täysin toisenlaiset kuin yleensä heidän kulttuurissaan. On jo nähtävissä, että täällä asuvien lapsiluku on huomattavasti pienempi kuin vastaava kotimaassa. Tulevaisuudessa tämä voi olla myös positiivinen asia ajatellen heidän asumisviihtyisyyttään. (Virtanen & Vilkama 2008, 144.) Haastateltu nuori perhekin oli sitä mieltä, että kolme lasta saa riittä heille.

Maahanmuuttajien nuoruudesta johtuu myös se, että monet avioituvat vasta täällä. Seka-avioliitot ovat lisääntyneet ja ovat edelleen kasvussa. Seka-avioliitossa puoliset ovat eri kansalaisuuksista. Useat suomalaiset ottavat itselleen ulkomaalaisen puolison. (Söderling 1999, 21.) Haastatelluista seka-avioliittoja eri kulttuurien välillä oli kolme.

Lapsilla on mahdollisuus luoda erilaisia kontakteja suomalaisiin päiväkodeissa ja kouluissa ja heille on myös helpompaa solmia kontakteja pihapiirin muihin lapsiin verrattuna aikuisiin. (Virtanen & Vilkama 2008, 140-141.) Päiväkodissa dialogisuudella on suuri merkitys. On löydettävä yhteinen kieli ja ymmärrys asioista. Maahanmuuttajilla ei yleensä ole käsitystä lainsäädännöistä ja erilaisista toimintamalleista ja tavoista. Kasvatustimet voivat olla erilaiset. On tärkeitä, että asiat selvitetään kaikkien osapuolien välillä niin, että kaikki voivat hyväksyä toimintamallit. Tämä on tärkeitä kaikissa vuorovaikutuksellisissa suhteissa. On tarkistettava, että asia on ymmärretty oikein.

Perheiden tilana oli koti ja lähi asuinympäristö ja ystäväperheet. Varsinkin kotiäideille ystävät ja heidän tapaamisensa oli todella tärkeitä. Lisäksi tiloina oli useammassa haastattelussa joukkoliikennevälineet, kaupat ja virastot. Lapsilla tiloina olivat lisäksi päiväkoti ja koulu sekä harrastuspaikat. Yhdellä haastatellulla oli huonoja kokemuksia julkisessa liikenteessä, kun kanssamatkustaja ei ollut pitänyt siitä, että hän puhui itkevälle lapselleen omaa äidinkieltään. Samalle äidille oli myös huudeltu, että mitä hän tekee lapselleen, kun se itkee ja oli uhattu soittaa poliisit paikalle.

Lapsi kasvaa ja kehittyy erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä elämänsä aikana kulttuuritaustastaan huolimatta. Moninaisuuskäsitykset vaikuttavat lapsen identiteetin kehitykseen ja siihen miten lapsi toimii ympäristössään ja suhtautuu siihen. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja etenkin lapset, jotka ovat osana varhaiskasvatusta päiväkodin yhteydessä, ovat jatkuvassa vuoropuhelussa eri kulttuurien välillä. Kulttuuritietoisuus se kasvattajien että ympäristön hyväksyvä asenne auttavat lasta identiteetin muodostamisessa. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 87-90.) Identiteetti voi saada vaikutteita monesta eri kulttuurista, kun jo perheen vanhemmat voivat olla eri kulttuureista ja asuinpaikka edelleen jostain muusta kulttuurista. Kulttuurit ja käsitteet vaihtelevat myös maan sisällä.

8.3 Haastateltavien työtilanteesta

Vaikka maahanmuuttajat ovat nuoria, on heidän työttömyysasteensa huomattavasti kantaväestöä korkeampi. Vuoden 1997 lopulla luku oli jopa 43 %, joka oli lähes kolminkertainen määrä suomalaisiin työttömiin verrattuna. Eniten työttömien joukossa on pakolaisia. Vaikka työttömyysprosentti maahanmuuttajien keskuudessa on suuri, niin on huomioitava, että kaikista Suomen työttömistä heidän lukunsa on pieni (Söderling 1999, 21.) Haastatellusta kukaan ei ollut työllistynyt.

Köyhyysriski on suurempi yksinhuoltajaperheissä, monilapsisissa ja maahanmuuttajaperheissä, alhaisen koulutustason omaavissa ja työttömissä perheissä. Pahimmassa tilanteessa ovat työttömät, vähänkoulutetut yksinhuoltajaäidit, joilla on vähintään kolme lasta. (Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus 2011, 151). Haastateltavilla ei ollut koulutusta eikä työtä Suomessa. Usealla perheellä oli paljon lapsia. Lasten merkitys heidän elämässään oli suuri. Omassa kulttuurissa lapset ovat sosiaalinen turva. Köyhyysriski on riski asunnottomuudelle.

Yksi haastatelluista oli päättänyt hankkia itselleen ylioppilastutkinnon ja sen jälkeen ammatin. Monet haastateltavista toivoivat suomenkielen ja Suomen kulttuurin oppimisen myötä saavansa paremman aseman itselleen ja perheelleen. Nuorempi sukupolvi maahanmuuttajista puhui hyvää englantia. He kehuivat, että myös nuorempi sukupolvi suomalaisista suhtautuu heihin myönteisemmin ja puhuvat heidän kanssaan englantia.

8.4 Uskonnon ja kulttuurin merkitys perheen hyvinvoinnille

Kulttuurien kohtaaminen aiheuttaa usein maahanmuuttajille stressiä. Muutosstressiin ja sen laatuun vaikuttaa vastaanottavan maan yhteiskunnan luonne. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajien henkinen hyvinvointi on parempi maissa, jossa harjoitetaan monikulttuurisuuspolitiikkaa. Tällainen politiikka tarkoittaa, että maahanmuuttajia kannustetaan ylläpitämään ja säilyttämään omaa kulttuuriaan. Toisaalta heitä kannustetaan tutustumaan ja toimimaan myös muiden kulttuurinedustajien kanssa yhdessä. Vaikeutena on,

kuka päättää mitkä kulttuuriset ominaispiirteet tulee säilyttää. Valtaväestö ja vähemmistö voivat olla asioista hyvinkin eri mieltä. (Söderling 1999, 25-26.)

Nykyään uskonto liitetään ihmisen kulttuurikäyttäytymiseen ja uskonto nähdään osana ihmisen kulttuurista toimintaa yhdessä muiden kulttuuristen osa-alueiden kanssa kuten esimerkiksi musiikki tai kuvaamataide. Nykyisin monissa tutkimuksissa kokonaisvaltaisista teorioista ihmisen ja kulttuurin kehityksestä, on pyritty antamaan biologinen tai fysiologinen selitys sekä uskonnoille että uskonnolliselle käyttäytymiselle. (Ketola, Pesonen, Sakaranaho & Sjöblom 2004, 29.)

Haastattelussa tuli useampaan kertaan esille uskonnollisuus ja uskontoon kuuluvat rituaalit ja käytänteet. Rituaalinen rukous suoritetaan viisi kertaa päivässä, ja ajankohdat määräytyvät auringon mukaan: aamurukous, keskipäivän rukous, iltapäivän rukous, auringonlaskun rukous ja iltarukous. Ennen rukousta on peseydyttävä: kasvot, kädet kyynärpäitä myöden ja jalkaterät lisäksi vaatteiden on oltava rituaalisesti puhtaat. Rukoussuunta on Mekka. Rukouksen voi suorittaa missä tahansa kunhan alusta on puhdas, mutta on suositeltavaa rukoilla yhdessä. Paasto kestää ramadan kuun ajan ja sinä aikana muslimin on oltava syömättä aamunkoiton ja pimeän välinen aika. Paastomääräykset velvoittavat vain terveitä aikuisia. Ramadanin aikana omistaudutaan uskonnolle ja sitä pidetään pyhänä kuukautena. (Palva 2004, 193-199.) Täysin asunnoton äiti kertoi, kuinka hankalaa ja raskasta oli olla asunnoton Ramadanin aikana ja paastota. Paastominen vie voimia. Maahanmuuttajat yleensä tyytyivät vain toteamaan, että Jumala tietää ja heidän ei tarvitse olla huolissaan asioista.

8.5 Päiväkodin ja koulun merkitys

Maahanmuuttajien kohdalla on tärkeätä, että lapsi pääsee päiväkotiin. Siellä he pääsevät paremmin sisälle suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan sekä oppivat kielen. Kantaväestön lapset tottuvat maahanmuuttajiin ja suhtautuvat heihin suvaitsevaisemmin. Lapsen oppimisvalmiudet voivat olla hyvät omassa kulttuuriyhteisössään, mutta kotouttaminen vaatii kuitenkin yhteiskuntaan sopeutumista monella tavoin ja tämä vaatii erilaisia valmiuksia. Maahanmuuttajalapsen kehitysolosuhteet ovat voineet olla erityiset jo ennen Suomeen tuloa, mutta ne voivat muuttua ratkaisevasti muuton jälkeen. Henkilö-

kunnan tulisi tunnistaa mahdollisimman varhain, jos lapsella on erityspedagogisen ohjauksen tarvetta. Erityistuen tarpeet voivat olla fyysisen, tiedollisen, taidollisen, tunne-elämän tai sosiaalisen kehityksen alueille. (Heinämäki 2004, 52.)

Varhaiskasvatuksen kehykset ovat moninaiset ja ne vaikuttavat työn tavoitteisiin ja toimintakäytäntöihin entistä enemmän maahanmuuttajataustaisten perheiden ollessa kyseessä. Yleisenä hallinnon kehyksenä ovat: kotouttamislaki, yhdenvertaisuuslaki, päivähoitolaki ja valtakunnalliset linjaukset varhaiskasvatuksessa ja kuntien omat varhaiskasvatussuunnitelmat. Työyhteisön kehyksenä ovat: organisaatio, henkilökunta ja sen ammattitaito ja kyky omaksua monikulttuurisuutta ja erilaisuutta. Asiakkaan kehyksenä ovat: lapsi, perhe ja kasvuympäristö ja tietysti oma kulttuuriympäristö, jossa itse tai ainakin lapsen vanhemmat ovat eläneet. (Pehkonen 2013.)

Kasvatuskumppanuudella edistetään lapsen ääntä arvostavaa palvelukulttuuria, dialogista vuorovaikutusta ja luottamuksellisen yhteistyösuhteen luomista lapsen kasvu- ja kehitysympäristöihin. Se rakentuu kuulemiselle, kunnioitukselle, luottamukselle ja dialogisuuden periaatteille. Tärkeätä on, että vanhemman lasta koskeva tietämys tulee kuulluksi ja vastaanotetuksi, ja että henkilökunta keskustelee lasta koskevista asioista vanhempien kanssa. On tärkeätä, että lapselle läheiset aikuiset kehittävät kykyään kuulla lasta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos i.a.)

Vanhempien kotoutumisella on suuri merkitys lapsen hyvinvoinnille ja siksi myös kasvatuskumppanuuden rakentaminen vanhempien kanssa on tärkeitä. Perheiden omaa kulttuuria on kunnioitettava ja vanhemmille pitää selittää myös varhaiskasvatuksen arvot. Kielitaidon puutteen takia on hyvä käyttää tulkkia varhaiskasvatussuunnitelmien teossa ja muissa tärkeissä tiedotus- ja keskustelutilanteissa. (Heinämäki 2004, 53.)

Kahteen kulttuuriin kasvaminen on helpompaa, jos lapsen molemmat vanhemmat haluavat siirtää oman kulttuurinsa lapsilleen, mutta eivät kuitenkaan halua estää lasta sopeutumasta uuteen kulttuuriin. Periaatteet lapsen oman kulttuurin huomioimiseksi on sovittava yhdessä lapsen vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan kanssa (Halme & Vataja 2011, 11-12.) Maahanmuuttajien lapset ovat haastattelujen pohjalta päässeet hyvin mukaan suomalaiseen yhteiskuntaan riippumatta siitä ovatko he sitten varhaiskasvatuksen tai koulun piirissä. Kävi ilmi, että lapsilla on paljon ystäviä ja harrastuksia ja he

viettävät melko paljon samanlaista elämää kuin kantaväestön lapset. Ainoastaan uskonto ja sen tuomat velvoitteet ovat erilaisia.

Monikulttuurisuuskasvatus kuuluu varhaiskasvatukseen ja Banksin näkemyksen mukaan varhaiskasvattajan tehtävänä on eheyttää sisältöjä huomioimalla kulttuurisia näkökulmia. Tietoa konstruoimalla hän auttaa lapsia ymmärtämään miten tieto rakentuu kulttuurisesti ja mikä vaikutus kulttuurilla on tietoon ja ympäristöön. Lasten asenteisiin voidaan vaikuttaa helpommin kuin aikuisten asenteisiin. Niihin vaikutetaan ennakkoluuloja vähentämällä. Oikeudenmukaisuusopetuksessa on pyrittävä huomioimaan myös lasten taustojen mukaiset opetusmenetelmät ja sisällöt. Yhteistoiminnalliset menetelmät sopivat kaikille lapsille heidän kulttuurisesta taustastaan riippumatta. On muistettava, että kun muutetaan sosiaalisia rakenteita, niin muutetaan ympäristöä mahdollistamalle kaikille tasavertaiset osallistumismahdollisuudet toimintaan. (Halme & Vataja 2011, 43-45.)

Kasvattajien oma kulttuuritausta ja henkilökohtainen näkemys eivät voi olla vaikuttamatta kasvatukseen. Henkilön ihmiskäsitys ja tiedon käsitteellistäminen vaikuttavat kasvatuskäsityksen muodostumiseen ja toimintaan kasvattajana. Toimintamme tavoitteena on sosialisatio, jossa ajan myötä lapsi oppii tiedot, säännöt, käsitykset ja asenteet sosiaalisessa kasvu-ympäristössään. Kulttuuriperintö siirtyy meistä toinen toisillemme niin tiedostettuna kuin tiedostamattakin. Eettisessä mielessä monikulttuurisessa toimintaympäristössä kasvatusyhteisön arvokeskustelu ja mahdollisten ennakkoluulojen olemassa olo erilaisuutta kohtaan ovat merkittävässä asemassa. On huomioitava, että enemmistön kulttuuri ei ole normaaliuden mitta. Enemmistön kulttuuri on yksi muiden kulttuurien joukossa. Kasvattajien tiedot, taidot ja teoriapohja eivät ole ratkaisevimmassa osissa siinä millaiseksi yhteistyö ja yhteistoiminta muodostuvat. Kyse on enemmänkin heidän arvo- ja asennemaailmastaan. Kasvattajien tulee myös tukea ystävyys-suhteiden syntymistä. (Kronqvist & Kumpulainen 2011, 89-91.) Lapset ovat onnellisessa asemassa, koska he eivät luonnostaan aseta raja-aitoja toistensa välille, vaan ottavat kaikki sellaisenaan. Yleensä nämä raja-aidat ja asenteet siirtyvät heihin heidän vanhemmiltaan. Olisi tärkeätä miettiä ja huomioida, mitä ajatuksia ja näkemyksiä siirtää lapsilleen. Tärkeintä ovat toimintamallit, koska lapset oppivat myös mallioppimisen kautta eikä pelkästään siitä mitä suu sanallisesti opetetaan.

8.6. Sukulais- ja ystävyysuhteiden sekä terveydentilan vaikutuksista

Sosiaaliset taidot ovat aikakausi- ja kulttuurisidonnaisia. Ne muuttuvat aikojen ja alueiden myötä. Nykyisin pidetään tärkeänä kykyä solmia nopeita ystävyysuhteita erilasiin ihmisiin ja luontevaa seurustelutaitoa. (Keltikangas-Järvinen 2010, 20-21.) Maahanmuuttajien ei ole helppo tutustua kantaväestöön kieliongelmiensa vuoksi. Osa maahanmuuttajista puhui hyvää englantia ja sillä he voisivat kyllä kommunikoida, mutta usein suomalaiset taas vieroksuvat muiden kielten käyttöä kotimaassaan.

Lasten osallistuminen on tarpeellista sekä yhteisöllisyyden että yhteenkuuluvuuteen kasvamisen kannalta. Se vaikuttaa yhteiskuntaan ja yhteisöjen toimivuuteen ja yhteiseen hyvään. Suomessakin on kiinnitetty huomiota lasten toimijuuteen ja mahdollisuuteen itseään koskevien asioiden käsittelyyn. (Satka 2005, 17.) On tärkeää, että lapsilta kysytään yhdistymisestä ja maahan muutosta. Monet ovat voineet tottua jo niin omaan elämäänsä kotimaassaan ja heillä on ystävät ja sukulaiset tukena. He eivät välttämättä halua muuttaa uuteen maahan, vaikka vanhemmat täällä sitä toivoisivatkin. Monet haastateltavat odottivat perheensä yhdistymistä. Yksi haastateltava oli pahoillaan siitä, että asiakirjat ja viisumit pitäisi hakea oman maan suurlähetystöstä, ja hänellä ei ollut rahaa matkustaa hoitamaan tarvittavia asioita.

Maahanmuuttajat joutuvat usein asuinympäristössään rasismien ja ennakkoluulojen kohteeksi. He joutuvat kokemaan sekä verbaalisia että fyysisiä hyökkäyksiä niin omalla pihallaan kuin lähiympäristöstä. Jotkut pitävät sitä niin suurena ongelmana ja elämää haittaavana tekijänä, että he rajoittavat ulkona liikkumistaan. He saavat stressiä ja ovat peloissaan, jos he joutuvat lähtemään kodin turvallisesta ilmapiiristä ulos. (Virtanen & Vilkama 2008, 145.) Jotkut haastatelluista kokivat ahdistusta liikkeessään kodin ulkopuolella ja heillä oli tunne, ettei heitä arvostettu.

Joskus voi olla myös niin että suomalaisten omat ongelmat saattavat aiheuttaa katkeruutta ja vihaa maahanmuuttajia kohtaan. Päihde- ja mielenterveysongelmat näkyvät arjessa. Näistä aiheutuvat yölliset juhlinnat, tappelut ja muu asiaton käyttäytyminen lisäävät maahanmuuttajien turvattomuuden tunnetta ja vähentävät heidän viihtyvyyttään omassa asuinympäristössään. Perheet ovat huolissaan myös siitä, miten tämä kasvuympäristö vaikuttaa heidän lapsiinsa. He pelkäävät, että ympäristön esimerkki opettaa lap-

sille kiroilua ja rohkaisevat heitä päihdekokeiluihin. (Virtanen & Vilkama 2008, 145-146.)

8.7 Arviointia

Lapsen hyvinvointi ja tasapainoinen kehitys edellyttävät kehityksen mukaisia kasvuolosuhteita, ohjausta ja tukea. Tärkeätä on myös saada solmittua kiintymyssuhde edes yhteen luotettavaan aikuiseen. Kasvuympäristöllä ja kulttuurisilla tekijöillä on myös suuri vaikutus lapsen hyvinvoinnille. Rakenteelliset hyvinvoinnin tekijät: asuntojen vähyys, asumisjärjestelyt ja avustusten riittämättömyys vaikuttavat keskeisesti lapsen elämään. Perheen sisäiset syyt ovat perheväkivalta, sosiaalinen eristäytyneisyys, vanhempien päihteiden väärinkäyttö ja mielenterveysongelmat. Myös näillä on vaikutus lapsen hyvinvoinnille. Rakenteellisten tekijöiden paranemiseen vaaditaan yhteiskunnan resursseja ja toimenpiteitä. Globalisaatio tuo myös lapsen elämään omat vaikutuksensa. Päiväkodissa on lapsia monista eri kulttuureista ja erilaiset ihmiset ovat tulleet lasten elämään pysyväksi osaksi. Sen myötä suvaitsevaisuus ja tasa-arvo vaikuttavat lasten elämään ja kanssakäymisiin. Kaikilta edellä lueteltuilta osa-alueilta tulee riskejä lapsen hyvinvoinnille ja tasapainoiselle kehitykselle kuten jo edellisistä tuloksista voidaan todeta.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Onko asuntopolitiikka sellaista, että jokainen voi valita asumisvaihtoehtoista itselleen sopivimman vai joudutaanko tyytymään siihen mihin varat riittävät? Verotuksessa suositaan omistusasunnon hankintaa erilaisin korkovähennyksin. Asunnon hankinta vie myös monen vuoden tulot. Taloudelliset resurssit säätelevät kaiken kaikkiaan sitä, millaisen asumisvalinnan voi tehdä ja se voi vaikuttaa alimmilla portailla myös koko asumisen mahdollisuuteen. Asunnottomien määrä kasvaa koko ajan varsinkin suuremmissa kaupungeissa.

Maahanmuuttajaperheillä nämä vaikeudet ovat vielä moninkertaiset kantaväestöön verrattuna. Heitä on paljon asunnottomina, eikä heillä ole tietoutta kaikista oikeuksista. Aina vastaanottokeskuksetkaan eivät pysty tarjoamaan riittävästi apua. Niiden kautta saa onneksi toimeentulotuen. Maahanmuuttajan tekemät ratkaisut eivät aina välttämättä tyydytä viranomaisia, koska he haluaisivat jakaa heitä tasaisesti ympäri maata, mutta he itse haluavat tulla pääkaupunkiseudulle. Toivotaan, että maahanmuuttajatkin saisivat päättää vapaasti asuinkuntansa itse.

Aina ystävät eivät uskalla ottaa yöksi luokseen ketään peläten, että hekin menettävät asuntonsa. Useimmiten kieltäytymiseen syynä on kuitenkin ahtausta, kun omaan perheeseen kuuluu jo niin monia henkilöitä ja asunto on usein pieni. Jotkut maahanmuuttajatkin ovat oppineet maan tavoille ja yöpaikan voi saada korvausta vastaan. Yhdeltä haastateltavalta oli pyydetty 150 euroa yöstä. Haastateltava kertoi myös, että oleskelulupa voi olla este toisten maahanmuuttajien auttamishalulle. He katsovat, että silloin yhteiskunnan tarvitsee auttaa asunnotonta eikä ystävien. Sama haastateltava kertoi, että ilman oleskelulupaa ei saa poste restante -osoitetta. Siksi monen maahanmuuttajan posti meni jonkun ystävän osoitteeseen, vaikkei hän itse saanutkaan olla asunnossa.

Suomalainen ilmasto ei mahdollista asunnottomuutta. Niin sanotusta hyvinvointivaltios- ta huolimatta asuminen ei vielä kukaan kuulu ihmisten subjektiivisiin oikeuksiin. On tehty erilaisia lakialoitteita ja lakisäätöisiä määräyksiä, mutta edelleen Suomessa elää paljon ihmisiä ilman asuntoa ja osa todellakin ulkona, ensisuojuissa tai elävät pitkäkestoisesti kaduilla. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2009, 141.) Asiasta pitäisi kuitenkin keskus-

tella joka päivä ja ponnistuksia pitää jatkaa ja uusia keinoja pitää etsiä. Tulee löytää hyvää tahtoa ja ymmärrystä.

Asuinolosuhteet ovat fyysisiltä puitteiltaan suhteellisen hyvät, mutta ongelmia aiheuttaa riittämätön tietämys ja tuntemus suomalaisesta asumisjärjestelmästä ja säännöistä sekä rasistinen häirintä asuinkiinteistöissä. Kommunikointiongelmat aiheuttavat myös molemmipuolista epäluottamusta niin asukkaissa kuin kiinteistö- ja huoltoyhtiöiden henkilökunnan välillä. Kommunikointiongelmat aiheuttavat usein väärinkäsityksiä puolin ja toisin. Pidettiin myös ongelmana sitä, että suomalaiset eivät ymmärrä heidän uskonnollisia ja kulttuurisia erityispiirteitään. Toivotaankin, että palkattaisiin lisää maahanmuuttajataustaisia työntekijöitä, niin kuin esimerkiksi Espoossa on koulutettu maahanmuuttajia kiinteistöhuoltotehtäviin. Tämän toivotaan vähentävään ennakkoluuloja ja kommunikointiongelmia. (Virtanen & Vilkama 2008, 150-151.) Auton omistavalla haastateltavalla oli jatkuvasti harmia niin taloyhtiön kuin pysäköinninvalvojenkin taholta, kun hänelle ei voitu osoittaa autopaikkaa.

Suurimmalla osalla maahanmuuttajista ei ole edes kokemusta asunnon hakemisesta kaupungin vuokra-asuntosektorin ulkopuolelta niin sanotuilta vapailta markkinoilta yksityiseltä puolelta. (Virtanen & Vilkama 2008, 138-139.) Kaikilla haastateltavilla oli asuntohakemus kaupungille, mutta vain yksi perhe oli käynyt asuntoesittelyissä. He kertoivat, että heiltä meni todella paljon rahaa näihin käynteihin ja suurin osa oli turhaa. Nyt he olivat löytäneet itselleen asunnon, mutta suuri ongelma oli kolmen kuukauden vuokravakuuden keräämisessä, kun sosiaalitoimen maksusitoumusta ei kelpuutettu. Harjoittelujaksoni aikana turvakodilla autettiin kahta maahanmuuttajaa samaan itselleen asunto. Käytiin yhdessä asuntonäytössä ja allekirjoittamassa vuokrasopimukset ja autettiin muutossa.

Moni kertoi, että nuoremmat suhtautuvat heihin myönteellisemmin kuin vanhemmat suomalaiset. Onko siihen sitten syynä se, että nuoremmat ovat tottuneet ulkomaalaisiin ja ovat myös itse matkustelleet ja osaavat kieliä ja uskaltavat myös käyttää kieliä kommunikoidessaan? Keskustelimme haastateltavien kanssa myös tästä vaihtoehdosta. Usein on saanut kuulla huutoja, valituksia ja uhkauksia. Kukaan ei kuitenkaan maininnut mitään varsinaista fyysistä väkivaltaa. Pelkoa oli kuitenkin jotenkin havaittavissa, varsinkin naisten parissa.

Jotkut kertoivat, että heitä oltiin tultu puolustamaan, kun joku toinen oli alkanut käyttäytyä huonosti heitä kohtaan. Tilanne on kuulemma myös erilainen eri puolilla Suomea. Pääkaupunkiseudulla maahanmuuttajiin on totuttu, mutta kuitenkin eniten ikäviä kokemuksia on kohdattu täällä. Liekö sitten harvinaisuus ja uutuuden viehäytys muualla hillitsemässä tunteita, näin yksi haastateltu asiasta ajatteli.

Monet lapset olivat onneksi varhaiskasvatuksen ja neuvolapalveluiden piirissä. Yksi haastateltava äiti oli joutunut yöpymään taivasalla ja kulkemaan koko omaisuus lastenvaunuissa. Tällaisessa tilanteessa on vaikea turvata lapsen hyvinvointi. Lapsen sairastuminen on myös haasteellista tilanteessa.

Lapsi saa paljon turvaa tutkimusten mukaan päiväkodissa ja myös vanhemmat pitivät tätä hyvänä asiana. Tärkeiksi ihmisiksi nousevat siis päiväkodin ja koulun henkilökunta, ystävät ja muut maahanmuuttajat, jotka ovat lähellä perhettä. Pääasiassa tärkeät ihmiset ovat samasta etnisestä piiristä kuin he itse, vaikka eivät olisikaan sukua. Lasten ja nuorten osalta tärkeitä ihmisiä on paljon enemmän kuin vanhemmilla. Lapset saavat solmittua helpommin ystävyssuhteita ja ne myös yleensä jatkuvat päiväkodista kouluun ja säilyvät. Yhteiskunta kiinnittää koko ajan enemmän huomiota siihen, että tilanne saataisiin turvalliseksi lapselle

Kiintymyssuhdetta pyrittiin parantamaan varsinkin kahdesta eri kulttuurin piiristä tulevien vanhempien kanssa. Suurin osa haastatelluista oli islaminuskaisia ja heille perhe on tärkeä, joten heillä kiintymyssuhde oli myös hyvin tärkeä. He arvostavat lapsiaan suuresti täällä Suomessa ja surivat niitä lapsia, jotka olivat joutuneet jättämään jälkeensä ja toivoivat, että saisivat myös heidät luokseen.

Päiväkodeissa tehdään tärkeätä työtä kiintymyssuhteen ja kasvatuskumppanuuden saralla, jotta lapsista pidetään yhdessä huolta ja kenellekään ei jäisi tunne, että jäisi jotenkin ulkopuolelle. Erilaisesta kulttuuritaustasta huolimatta päiväkodin tekemä työ on vanhempien mielestä arvokasta ja he ovat tyytyväisiä, että lapset ovat päiväkodissa ja he ottavat myös osaa päiväkodin elämään mahdollisuuksiensa mukaan ja pääsevät näin lähemmäksi suomalaista kulttuuria.

Suomalaiset arvostavat omistusasumista, mutta tulevaisuudessa tarvitaan lisää erilaisia vaihtoehtoja. Asunnonhakijat ovat erilaisissa elämäntilanteissa. Kotoa poismuuttavalle nuorelle vuokra-asunto on luonteva vaihtoehto ja samoin avioerotilanteissa. Paikkakuntaa muuttaessa vuokra-asunto on myös parempi vaihtoehto kuin omistusasunto, jos ei tiedä, että tulee asumaan jatkossakin tällä seudulla. Kaikki eivät muutenkaan halua sitoutua omistusasuntoon ja kaikilla ei ole taloudellista mahdollisuutta siihen, vaikka haluaisikin. Asumisen epäoikeudenmukaisuuden perimmäiset kysymykset nousevatkin eroista taloudellisissa resursseissa. (Juntto 2007, 292-297.)

Toive omistusasunnon tai etenkin omakotitalon saamisesta on heikko. Toteutumisen esteenä ovat lähinnä taloudelliset tekijät. Lainanottokin on vaikeata, koska islamilaisen lain mukaan korkoa ei saa maksaa. Pienten korkojen hoitamiseen ihmiset ovat keksineet luovia sovellutuksia, mutta asuntolainassa puhutaan jo niin suurista koroista, että niihin sovellutusten keksiminen on vaikeata. Olisikin hyvä jos voitaisiin kehittää asuntolainaratkaisuja myös islamilainen laki huomioiden. Isossa-Britanniassa, Ruotsissa ja Tanskassa on otettu jo käyttöön tällaisia lainaratkaisuja. Suomessa muslimiväestön määrä on ehkä vielä liian pieni tällaisten käytäntöjen perustamiseen. Lisäksi tarvittaisiin heidän omaa aktiivista toimintaansa ajamaan tällaisia käytäntöjä. Tällä hetkellä he ovat tuudituneet paljon ajatukselle, että ”vain Jumala tietää”. He pitävät omaa elämäntilannettaan väliaikaisena ja mielessä on myös ajatus mahdollisesta kotiin paluusta. He eivät ole kovinkaan halukkaita suunnittelemaan tulevaisuutta pitkällä tähtäimellä. (Virtanen & Vilkama 2008, 146-147.)

Asunnottomuuteen on monia syitä: asuntojen puute, hintojen nousu, muuttoliike, työpolitiikka ja henkilön omat valinnat. Varsinkin muuttoliike kasvukeskuksiin on lisännyt asunnottomuutta, kun asuntoja ei pystytä rakentamaan samaan tahtiin kun ihmisiä muuttaa alueelle. Asuntoja muutetaan myös tasokkaimmiksi ja silloin vuokrat nousevat ja kaikilla ei ole enää varaa niihin. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2009, 145.) Asuntopolitiikalla ja kuntien maankäytöstä vastaavilla henkilöillä on parhaimmat mahdollisuudet vaikuttaa tähän. Pitäisi ryhtyä toimenpiteisiin, joilla painopiste asetetaan siihen suuntaan, että tehdään uusia edullisia vuokra-asuntoja eikä kovanrahan omistusasuntoja. Myös vuokralla asumisen arvostusta pitäisi nostaa. Kaikille ei omistusasumismuoto ole sellainen, jota he kaipaavat, vaikka heillä olisi taloudelliset mahdollisuudetkin siihen.

Asunnottomien tilanteen korjaamiseen tarvitaan resursseja. Valitettavasti taloudelliset resurssit useinkaan eivät riitä haluttujen vaikutusten aikaansaamiseen. Tarvitaan erilaisia tukitoimia, palveluohjausta, terveydenhoitoja ja paljon auttavia käsiä sekä johdonmukaisia toimenpiteitä ja vahvaa yhteistä tahtoa auttaa asunnottomia. (Juurinen & Virtanen-Olejniczak 2009, 153-154.)

Haastatteluissa nousseet asiat ovat myös osa ennaltaehkäisyä, jos niihin pystytään vastaamaan oikealla tavalla ja oikeaa aikaan. Asumisneuvontatoiminta vakiinnutetaan valtioneuvoston asuntopoliittisen toimenpideohjelman 2012 – 2015 mukaan. Toiminnalle osoitetaan ARAn kautta raha-avustuksia 0,6 miljoonaa euroa vuositasolla. Asumisneuvonnalla on todettu olevan vaikutusta segregaaation ja muiden asumisen ongelmien ehkäisemiseen. Avustukseen ovat oikeutettu kunnat, yhteisöt ja järjestöt ja sitä voi saada 20 % asumisneuvojatoiminnan kustannuksiin. (ARA Asunnottomat 2013, 6.)

Toimin itse asumispalveluohjaajana ja olen huomannut, että sillä voidaan auttaa asunnottomia monin eri tavoin. Kun asunnoton saa tukea asumisen alkutaipaleella, ja häntä ohjataan moniammatillisten toimijoiden antamien tukien ja palveluiden piiriin, on heidän asuttamisellaan ja asunnon säilymiselle huomattavasti paremmat lähtökohdat. Yhteistyö niin asukkaan kuin moniammatillisen verkoston kanssa on tärkeitä asunnottoman hyvinvoinnin kannalta. Yhteistyön pitää olla myös toimialaa ylittävää ja yhteistyötä pitää tehdä niin sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen kanssa. Tilanne korostuu, jos kyseessä on perhe ja perheessä on lapsia. Mitä enemmän osapuolilla on tietoa ja tukea, sitä kivuttomimmin tilanne etenee toivottuun päämäärään.

10 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Case- eli tapaustutkimuksella tehtyä tutkimusta ei voida yleistää, vaan se antaa kuvan ainoastaan näiden haastateltujen perheiden ajatuksista ja elämästä. Tapaukset itsessään ovat jo kiinnostavia. Analysoinnissa pyrin kuvaamaan tilannetta haastateltavien kertomuksen mukaan enkä niinkään tulkitsemaan sitä omien näkemysten kautta. (Virtuaaliammattikorkakoulu i.a.). Monet asiat, jotka tulivat esiin haastatteluissa, kysyttiin vielä tarkentavasti, jotta saatiin varmasti se kuva, jonka asianomainen halusi antaa asiasta.

Luotettavuuden ja autenttisuuden säilymiseksi pyrin kirjoittamaan asiat, juuri sellaisinaan kuin haastatellut ne kertoivat. Vasta johtopäätöksissä ja loppuyhteenvedossa otin vapauksia omalle tulkinnalle asioista.

Luotettavuutta ja eettistä näkökulmaa lisäsi myös se, että useammassa haastattelussa käytettiin tulkia ja asia saatiin oikeassa muodossa haastateltaville. Näin väärinymmärrysten ja tulkintavirheiden mahdollisuus pieneni.

On tärkeitä osoittaa suvaitsevaisuutta ja ymmärtää kulttuurisia eroja. Ei pidä loukkaantua, jos kaikki ei mene niin kuin on tottunut omassa kulttuurissaan. On arvostettava maahanmuuttajan omaa kulttuuria ja kunnioitettava sitä sopeutumalla ja toimimalla heidän kulttuuristen arvojensa mukaan.

Haastattelutilanteiden pitää olla asiakaslähtöisiä. Yksi haastateltava perhe ei halunnut nauhurin käyttöä. Nauhuri jätettiin pois haastattelutilanteesta ja kirjoitettiin asiat muistiin. Kunnioitettiin asiakkaan näkemystä asiassa ja arvostettiin heidän mielipidettään sellaisenaan ilman mitään perusteluja.

Eettisesti on myös tärkeää, ettei haastateltu lapsia, vaan heidän näkemyksensä asunnotomuudessa tuli esille heidän vanhempiensa kertomana ja heidän näkemyksensä kautta. Lasten kanssa työskentely on eettisesti hyvin vaativaa ja varsinkin näin vaikeassa ja mahdollisesti myös traumaattisessa kokemuksessa siihen ei pidä ryhtyä.

Eettisyys on tärkeässä osassa, kun haastatellaan tärkeitä, vaikeista ja tunteita herättäviä asioista. Tärkeitä on myös se, että haastateltavia ei tunnisteta. Haastatelluilta ei lait-

tu nimiä mihinkään ylös ja heille kerrottiin, että he pysyvät anonyymeinä eikä heidän nimellään sinänsä ole merkitystä vaan tilanteen kuvauksilla.

Haastattelut herättivät tunteita sekä haastattelijassa että haastateltavissa. Kuitenkin haastattelu päätettiin aina mukaviin hetkiin ja uskoisin kaikille jääneen hyvän mielen tilanteesta. Olisin tietenkin halunnut antaa henkilöiden lukea materiaalin, mutta kielitaito tai sen puute asetti sille esteet.

11 LOPUKSI

Asunnottomuuden taustat ja sen aiheuttamat sosiaaliset ongelmat kiinnostavat minua jo nykyisen työnikin takia. Olen työskennellyt Sininauhasäätiössä asumis- ja palveluohjaajana seitsemän vuotta pitkäaikaisasunnottomuuden poistoprojektissa. (Sininauha Asunnot, asumispalvelusäätiö i.a.). Sininauhasäätiö on Sininauhaliiton hallinnoima, erilaisiin asumisen tarpeisiin keskittynyt tuetun asumisen, tekemisen ja olemisen ammattilainen. Säätiö tarjoaa kokonaisratkaisuja mielekkäämpään ja ihmisarvoisempaan elämää erilaisen asumisen, tekemisen ja elämisen muotojen, kokeilujen, kehittämisprojektien ja konsultoinnin avulla. (Sininauhaliitto i.a.)

Menemällä lähelle ihmistä ja antamalla itsensä heidän käyttöönsä sai paljon arvokasta aineistoa ja kokemusta. Haastateltavien mielipiteiden ja toivomusten kunnioittaminen oli tärkeätä ja lisäsi luottamuksen syntyä haastattelutilaisuudessa. Maahanmuuttajan asunnossa haastattelut olivat vielä miellyttävimpiä, kun oltiin heidän omalla maaperällä. He olivat myös vieraanvaraisia.

Ilokseni voin todeta, että Suomessa monet asiat ovat jo toteutuneita, joita muualla vasta suunnitellaan. Meillä on käytössä monessa kaupungissa asumisohjaajat. Joillakin kaupungeilla on omat asumisohjaajansa ja toiset taas ostavat tämän palvelun kolmannelta sektorilta.

Turvakodilla maahanmuuttaja perhe selitti minulle huivinkäyttöä. Perheen äiti oli koko ajan hunnutettu ja seitsemänvuotias tytärikin yleisissä tiloissa. Jos leikkihuoneessa ei ollut muita, niin sisko pystyi leikkimään veljiensä kanssa vapaammin ilman huivia, koska hänen veljensä olivat häntä nuorempia. Äiti riisui kerran huivinsa minun läsnä ollessani ja esitteli kauniita hiuksiaan. Hän näytti myös valokuvia sukulaisistaan. Pidin tätä suurena etuoikeutena ja luottamuksen osoituksena.

Tutkimusprosessin aikana opin todella paljon hyviä ja hyödyllisiä asioita niin maahanmuutosta kuin hyvinvoinnistakin. Samalla sain arvokkaita kokemuksia ja näkemyksiä ja suhtautumiseni moniin asioihin muuttui tai ainakin ne saivat uudet mittasuhteet.

Muutammat asiat jäivät vaivaamaan mieltäni. Mikä neuvoksi vanhemmille, kun lapsi kysyy ”miksi täällä on niin paljon tyhjiä asuntoja, mutta meidät on unohdettu tähän tilaan ja tilanteeseen?” ”Miksi emme saa isompaa ja parempaa asuntoa?” Tämä on todellinen ongelma, sillä kaupungilla liikkussa näkee paljon tyhjiä asuntoja. Miksi asunnot ovat tyhjiä? Miksi kannattaa pitää ne tyhjinä enemmän kuin vuokrata tarvitseville?

Asunnottomia pitää auttaa monin eri tavoin. Onko ihmisillä tahtoa tähän? Kun media kertoo, että asunnottomille rakennetaan asuntoja, ympäristö nousee vastustamaan hanketta ja sanovat ”ei minun takapihalleni”. Miten tilanteeseen voitaisiin vaikuttaa positiivisella tavalla? Se on jo uuden opinnäytetyön aihe. Olisi myös kiinnostavaa verrata kantaväestön asunnottomuuskokemuksia maahanmuuttajien kokemuksiin asunnottomuudesta.

LÄHTEET

Aaltio, Elina 2013. Hyvinvoinnin uusi järjestys. Helsinki: Gaudeamus.

ARA Asunnottomat 2012. i.a. ja Socca i.a. Viitattu .10.1.2014
<http://www.ara.fi/download/noname/%7BF7F7B4C3-5483-47ED-8E57-5E04CCD564F8%7D/96787>

ARA Asunnottomat 2013. i.a. ja Socca i.a. Viitattu .10.1.2014
<http://www.ara.fi/download/noname/%7B887D5690-DC9C-4FA8-8AFE-53C5B801EAA5%7D/96808>

Asetus lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta sekä yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain voimaantulosta 60/1991 Finlex i.a. Viitattu 16.2.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>

Asetus Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan voimaansaattamisesta 1/1956). Finlex i.a. Viitattu 16.2.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1956/19560001>

Broberg, Anders, Almqvist, Kjerstin & Tjus, Tomas. 2005. Kliininen lapsipsykologia. Helsinki: Edita Publishing Oy.

ETHOS-yleiseurooppalaisen asunnottomuuden muodot i.a. Viitattu 21.09.2012.
http://www.feantsa.org/files/freshstart/Toolkits/Ethos/Leaflet/FI_2012_EthosLeaflet_v03.pdf

Forssén, Katja 2005. Lasten köyhyys 2000-luvun Suomessa. Teoksessa Tulva, Taimi (toim.) Lapsen kasvu ympäristö ja sosiaaliset taidot. Sosiaalinen taitavuushanke. Toukokuu 2005. Artikkelisarja. Helsinki: Opetus- kasvat- ja koulutusalojen säätiö – OKKA. 29-42.

Granfelt, Riitta. 1998. Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 702. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura

Grimshaw. J. M. 2008. Family Homelessness. Causes, consequences and the policy response in England. Lontoo: British Library.

Halme, Katjamaria & Vataja, Anita 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Sanoma Pro.

Heinämäki, Liisa 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito- lapsen mahdollisuus. Stakes, oppaita 58. Helsinki: Stakes

- Helsingin kaupungin tietokeskus. 2007. Tilastoja 41. Lasten ja lapsiperheiden elinolot Helsingissä. Helsinki: Helsingin tietokeskus. Viitattu 18.11.2012. Saatavissa:
http://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/07_12_19_ranto_lasten_elinolot.pdf
- Hughes, Daniel A. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus. Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: Pt-kustannus.
- Hynynen, Raija (toim.) 2005. Asuntoja ja tukea asunnottomille. Arviointi tuetun asumisen toimintamalleista. Suomen ympäristö 745. Helsinki: Ympäristöministeriö. Viitattu 18.11.2012. Saatavissa:
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/40671/SY_745.pdf?sequence=1
- Immigrant Women, Family Violence, and Pathways Out of Homelessness i.a. Viitattu 5.1.2014. Saatavissa:
http://www.pwhce.ca/pdf/Report_ImmigrantWomenViolenceHomelessness_2006.pdf
- Juntto, Anneli 2007. Asuminen ja oikeudenmukaisuus. Teoksessa Saari, Juho & Yeung, Anne Birgitta (toim.) Oikeudenmukaisuus hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus. 292-308.
- Juurinen, Päivi & Virtanen-Olejniczak, Krista 2009. Asunnottomuuden ytimessä. Teoksessa Hirvilammi, Tuuli ja Laatu, Markku (toim.) Toinen vääryyskirja. Lähikuvia sosiaalisista epäkohdista. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 141-156.
- Katisko, Marja 2013. Maahanmuuttajien asunnottomuus metropolialueella. Teoksessa Susanna Hyväri & Sakari Kainulainen (toim.) Paikka asua ja elää. Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A-tukimuksia 39. Helsinki: Diak
- Kaupunkitutkimus ja metropolipolitiikka ohjelma i.a Viitattu 10.1.2014
<http://www.helsinki.fi/kaupunkitutkimus/ohjelma/index.htm>
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY
- Keogh, Anna Fiona, Halpenny, Ann Marie & Gilligan, Robbie. 2006. Educational Issues for Children and Young People in Families Living in Emergency Accommodation – An Irish Perspective. Children & Society Volume 20. 360 – 375.

- Ketola, Kimmo, Pesonen, Heikki, Sakaranaho, Tuula & Sjöblom, 2004. Uskontojen tutkimus – historiaa, kysymyksiä, lähestymistapoja. Teoksessa Hyry, Katja & Pentikäinen, Juha (toim.) Uskonnot maailmassa. Porvoo: WSOY, 9-31.
- Kostiainen, Eeva & Laakso, Seppo 2012. Vailla vakinaista asuntoa. Liikkuvuus asunnottomuuden ja asuntokannan välillä. Helsinki: Kaupunkitutkimus Oy <http://www.ara.fi/download/noname/%7BBC4300D6-C182-4269-AA63-7306CE66F20F%7D/40377>
- Korhonen, Jukka 2010. Asunto- ja asumispolitiikka. Teoksessa Niemelä, Pauli (toim.) Hyvinvointipolitiikka. Helsinki: WSOY, 155-174.
- Kotouttaminen i.a. Työ- ja elinkeinoministeriö Viitattu 16.1.2014 http://www.tem.fi/tyo/maahanmuuttajien_kotouttaminen/kotouttamispalvelut
- Kotouttamislaki 493/1999. Finlex i.a. Viitattu 24.1.2014 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990493>
- Kronqvist, Eeva-Liisa & Kumpulainen Kristiina 2011. Lapsuuden oppimisympäristöt – Eheä polku varhaiskasvatuksesta kouluun. Helsinki: WSOYpro OYL
- Lahtinen, Henna 2012. Helsinkiläisten lapsiperheiden kokemuksia asunnottomuudesta. Pro Gradu-tutkielma. Sosiaalityön koulutusohjelma. Lapin yliopisto.
- Lapsiperheiden asumisen muutokset 1995 – 2004. 2006. Sosiaali- ja terveysministeriö Selvityksiä 2006:39. Helsinki: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/_julkaisu/1068325
- Lehtonen, Leena & Salonen, Jari. 2008. Asunnottomuuden monet kasvot. Suomen ympäristö 3/2008. Ympäristöministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- L.S. Vygotski ja kulttuurihistoriallinen koulukunta i.a. Viitattu 16.2.2014. <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/vygotski.html#Neuvostoliitto>
- Metsämuuronen, Jari, 2008. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. Helsinki: International Methelp Ky
- Moore, Tim, Mc Arthur, Morag & Noble-Carr, Debbie. 2011. Lessons learned from children who has experienced homeless: what services need to know. Children & Society Volume 25, 115 – 126.
- Moore, Tim, Mc Arthur, Morag & Noble-Carr, Debbie. 2008. Little Voicen and Big Ideas: Lessons Learned from Childeren about Reserch. International Journal of Qualitative Methods 2008/7. 77 – 91.

- Nousiainen, Kirsi, Hällman, Heidi, Saurama, Erja & Seppälä, Ullamaija 2007. Esipuhe. Teoksessa Sunikka, Sanna, Seppälä, Ullamaija & Granfelt, Riitta (toim.) Asunnottomuuskirja. Näkökulmia asunnottomien palvelujen kehittämiseen. Soccan ja Heikki Waris –instituut julkaisusarja nro 13, 2007. Helsinki: Socca, 7-8.
- Palva, Heikki 2004. Islam. Teoksessa Hyry, Katja & Pentikäinen, Juha (toim.) Uskonnot maailmassa. Porvoo: WSOY, 180-214.
- Paradis, Emily, Novac, Sylvia, Sarty, Monica & Hulchanski David. 2008. Better Off in a Shelter? A Year of Homelessness & Housing among Status Immigrant, Non-Status Migrant, & Canadian-Born Kanada: Urban Centre i.a. Viitattu 9.1.2014. Saatavissa: <http://www.urbancentre.toronto.ca/pdfs/researchbulletins/ParadisetalBetterOffinaShelter7-2008.pdf>
- Pehkonen, Eija. Luentomateriaali, 2013. Moninainen ja monikulttuurinen varhaiskasvat- tus ja päivähoito – oikeuksia, osallisuutta ja toimijuutta. Viitattu 18.10.2013.
- Rautiainen, Rolf. Palvelupäällikkö. Sininauhasäätiö. Helsinki. Henkilökohtainen tiedoksianto 25.09.2012
- Sakaranaho, Tuula 2008. Arabian aavikoilta Helsingin lähiöihin. Teoksessa Martikainen, Tuomas, Sakaranaho, Tuula & Juntunen, Marko (toim.). Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa. Tietolipas 223/SKS. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11-36
- Satka, Mirja 2005. Laasten yhteiskunnallinen osallistuminen ja yhteisöllisyyden kasva- minen. Teoksessa Tulva, Taimi (toim.) Lapsen kasvu ympäristö ja sosiaali- set taidot. Sosiaalinen taitavuushanke. Toukokuu 2005. Artikkelisarja. Helsinki: Opetus- kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA. 17-28.
- Sininauha-Asunnot, asumispalvelusäätiö / Hajasijoitetut asunnot / Helsinki. i.a. Viitattu 06.09.2012. <http://www.sna.fi/asuminen-ja-tukitoiminta/hajasijoitetut-asunnot/>
- Sininauhaliitto i.a. Viitattu 16.09.2012. <http://www.sininauhaliitto.fi/sininauhaliitto/sininauhakonserni/hallinto/konaisstrategia/>
- Strandell, Harriet, Haikkola, Lotta & Kullman, Kim (toim.) 2012. Lapsuuden muuttuvat tilat. Helsinki: Vastapaino Oy.
- Suomalaisen hyvinvoinnin ja onnellisuuden tulevaisuus. 2011. Väestöliitto ja hyvä elää. Väestöliitto 70 vuotta. Helsinki: Väestöliitto.

- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. i.a. Viitattu 16.09.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Swick, Kevin J. & Williams, Reginald. 2010. The Voice of Single Parent Mothers Who are Homeless: Implications for Early Childhood Professionals. *Early Childhood Education Journal* 2010/38. 49 – 55.
- Swick, Kevin J. 1999. Working with Families. Empowering Homeless and Transient Children/Families: An Ecological Framework for Early Childhood Teachers. *Early Childhood Education Journal* Vol. 26. No. 3. 195 – 201.
- Söderling, Ismo 1999. Perheitä meiltä ja muualta. Suomalaisten näkemyksiä omista ja maahanmuuttajien perheistä. E 8 1999. Väestöntutkimuslaitos. Helsinki: Väestöliitto
- Terveyden ja hyvinvointilaitos i.a. Viitattu 14.1. 2014
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanitfi/tyon/menetelmat/kasvatuskumppanuus
- Tilastokeskus i.a. Viitattu 15.10.2013 <https://www.tilastokeskus.fi/>
- Törrönen, Maritta 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Helsinki: Gaudeamus
- Virtanen, Hanna & Vilkama, Katja 2008. Somaliensa asuminen pääkaupunkiseudulla – Suurperheiden arki suomalaisissa lähiöissä. Teoksessa Martikainen, Tuomas, Sakaranaho, Tuula & Juntunen, Marko (toim.). 2008. Islam Suomessa. Muslimit arjessa, mediassa ja yhteiskunnassa. Tietolipas 223/SKS. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 132-156.
- Virtuaali ammattikorkeakoulu i.a. Viitattu 06.09.2012.
<http://www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464144782/1194348546586/1194356433452.html>
- Voimanpesä i.a. Viitattu 10.1.2014
<http://www.espoolaiset.fi/fi/ejy/kehittaminen/voimanpesa>
- Vostanis, Panos & Cumella, Stuart. (toim.)2010. Homeless Children. Problems and Needs. Lontoo: Jessica Kingsley Publishers London and Philadelphia.
- Yhdistyneet Kansakunnat i.a. Viitattu 18.09.2012. United Nations Human Rights. Office of the High Commissioner for Human Rights.
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>
- Yhdistyneet kansakunnat / Unicef. i.a. Viitattu 18.09.2012
http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus